

ROBOTA, CAUZĂ A PARTICIPĂRII ȚĂRĂNIMII TRANSILVĂNENE LA REVOLUȚIA DIN 1848-1849

Țărănimea aservită din Transilvania s-a implicat masiv în evenimentele care s-au derulat după declanșarea revoluției în primăvara anului 1848 sub forma unor mișcări îndreptate îndeosebi împotriva împovărătoarelor zile de muncă gratuite cunoscute sub numele de robotă sau slujbă iobăgească. La prestarea lor, iobagii erau obligați, deoarece, potrivit dreptului feudal legiferat prin Tripartitul lui Werbőczy, din 1517, ei nu aveau asupra loturilor sau sesiilor lor decât dreptul de posesiune ori folosință. Peste dreptul lor de folosință sau posesiune se suprapunea cel de proprietate al stăpânilor feudali, numiți de aceea și domni de pământ. Această suprapunere a generat din evul mediu până la 1848 relațiile sau raporturile dintre proprietari și posesori, concretizate în renta feudală în muncă, în natură și în bani. Renta feudală a determinat dependența țăranilor aserviți de proprietarii feudali. Potrivit aceluiași Tripartit al lui Werbőczy, în cazul refuzului prestării rentei de către iobagi, precum și atunci când domniile de pământ nu erau mulțumiți de modul îndeplinirii ei, aveau dreptul să-i alunge de pe moșiile lor. Acest drept a generat de fapt constrângerea economică de care unii nemeși au făcut uz chiar și în primele săptămâni ale revoluției în unele sate din secuime.¹

Dintre cele trei categorii de rentă feudală, mai împovărătoare a ajuns până la începutul veacului al XVIII-lea cea în muncă. Ea a fost stabilită de dieta stărilor privilegiate din 1714 la 4 zile pe săptămână de muncă gratuită pentru iobagi și la 3 pentru acei jeleri care posedau sesii urbariale cu extravilane. Prin reglementările Mariei Tereza din 1747 și 1769, a fost redusă la 3 zile pe săptămână pentru iobagi și la 2 pentru jelerii urbariali, când se pretindeau cu animalele de tracțiune, rămânând însă neschimbată cea cu palmele. Datorită răscoalei lui Horea și decretului lui Iosif al II-lea din 22 august 1785, a mai cunoscut parțial o diminuare la 2 zile cu vitele sau la 3 cu brațele pentru iobagi și la o zi cu animalele de tracțiune ori la 2 cu palmele în cazul jelerilor urbariali. Cu toate acestea robota va continua să fie până în 1848 o obligație greu suportabilă pentru țăranii dependenți, fiindcă în contul ei trebuiau să efectueze muncile pe alodiul stăpânului în detrimentul cultivării în timpul cel mai propice a pământului arabil ce aparținea sesiei proprii².

Povara principalei obligații în muncă se reflectă în actele conscripției czirákylene din 1819-1820. Ea a fost efectuată în toate localitățile iobăgești din

¹ D. Prodan, *Problema iobăgiei în Transilvania, 1700-1848*. București, 1989, p. 346-347; *Doc1848*, vol. III, p. 180-181; *Doc1848*, vol. V, p. 494-495.

² L. Botezan, *Slujba iobăgească din Transilvania în perioada 1785-1820*, în *ActaMN*, X, 1978, p. 271-285.

Marele Principat al Transilvaniei, inclusiv în comitatele Zarand, Solnocul de Mijloc, Crasna și în districtul Chioar din Partiumul nord-estic. Conscripția oferă astfel o imagine convingătoare asupra ponderii deținute de slujba iobăgească în ansamblul prestațiilor țărănimii dependente, nu numai pentru anii când a fost efectuată, ci pentru toată perioada dintre 1820-1848, deoarece n-a suferit modificări esențiale până în momentul declanșării revoluției. O atare imagine se conturează în cele două tabele de mai jos:

Tabel I³

Nr. crt.	Anul conscripției	Denumirea comitatului sau districtului	Nr. loc. cercetate	Nr. țărani dependenți	Nr. zile robotă prestate anual cu		Nr. total zile robotă anual	Obsi
					boii	palmele		
1	1820	Alba de Jos	48	5.399	127.023	306.326	500.789	
2	1820	Alba de Sus	34	2.761	135.186	139.453	280.761	
3	1820	Turda	47	3.079	48.186	99.464	267.228	
4	1820	Chioar	22	842	-	-	60.701	
5	1820	Solnocul Interior	21	1.005	26.280	32.629	97.243	
6	1820	Hunedoara	21	1.469	6.914	61.354	118.685	

Localitățile din comitatul Turda

Tabel II⁴

Nr. crt.	Denumirea localităților	Nr. iobagi și jeleri urbariali	Nr. zile robotă pe an cu		Total zile robotă anual
			boii	palmele	
1	Săcalul de Pădure	99	-	-	5.684
2	Suseni	35	-	-	4.368
3	Idiciu de Sus	84	-	-	13.104
4	Filea	46	-	-	2.580
5	Lunca Mureșului	30	-	-	3.717
6	Idicel	88	208	2.236	2.444
7	Lueriu	41	3.120	6.396	9.516
8	Aluniș	60	321	-	6.189
9	Dumbrava	90	-	4.339	4.660
10	Hodac	26	416	-	798
11	Brâncovenești	62	462	748	1.164
12	Deleni	57	-	5.616	6.078
13	Cuieșd	33	-	-	5.460
14	Pădureni	36	-	-	2.912
15	Sânger	17	-	-	1.716
16	Gornești	70	-	-	6.338
17	Habic	25	-	-	1.207
18	Ilioara	11	-	-	832

³ Arhivele de Stat ale Ungariei, Budapesta, F.52; Arh. St. Cluj-Napoca, fondul Alba de Sus - dosare cu actele conscripției czirákylene; Arh. St. Târgu-Mureș, fond conscripției urbariale; Arh. St. Dej, fond Solnoc Interior - dosare cu tabele de impunere pe anul 1820; Șt. Meteș, *Viața agrară, economică, a românilor din Transilvania și Ungaria*, vol. I, București, 1921.

⁴ Arh. St. Budapesta, F.52; Arh. St. Cluj-Napoca, fond comitat Turda - dosare cu actele conscripției czirákylene.

continuare tabel

Nr. crt.	Denumirea localităților	Nr. iobagi și jeleri urbariali	Nr. zile robotă pe an cu		Total zile robotă anual
			boii	palmele	
19	Mura Mică	13	-	-	1.202
20	Periș	45	-	-	5.040
21	Iara de Mureș	12	-	-	1.071
22	Peterlaca (Reghin)	58	-	-	11.268
23	Mura Mare	11	-	-	1.012
24	Nadășa	45	-	-	5.460
25	Feleac (de lângă Reghin)	41	-	-	5.356
26	Dumbrăvioara	39	-	-	3.796
27	Băla	90	312	8.136	8.448
28	Moișa	33	-	-	3.224
29	Păingeni	33	-	-	2.638
30	Păcureni	27	879	2.155	3.034
31	Merișor	17	520	1.716	2.236
32	Glodeni	63	5.928	2.600	8.528
33	Chinari	35	-	-	2.739
34	Papiu Ilarian (Budiu)	104	1.697	9.130	10.827
35	Grebenișu de Câmpie	66	2.164	3.600	5.764
36	Oroi	13	-	-	698
37	Petea	42	1.004	876	1.880
38	Sânărăghita	22	572	1.144	1.716
39	Șăușa	21	-	-	2.184
40	Iclandu Mare	57	4.624	4.309	8.933
41	Iclânzel	68	279	1.338	1.617
42	Dileu Român	77	1.362	526	1.888
43	Oarba de Mureș	60	-	-	1.483
44	Bogata de Mureș	105	1.878	5.642	7.520
45	Dileu Nou	18	868	526	1.394
46	Chimitelnic	106	2.178	3.425	5.603
47	Sântioana de Mureș	98	600	7.264	7.864

Datele din tabelul I, bazate pe cele oferite de tabelul II la nivelul comitatelor sau districtelor, nu cuprind toate localitățile iobăgești transilvănene, ci numai pe acelea ce au putut fi cercetate și studiate. Ele pot fi considerate totuși semnificative pentru numărul impresionant de zile de robotă pe care țărani dependenți din Transilvania erau obligați să le presteze an de an stăpânilor lor feudali. Cuantumul lor era superior în Marele Principat al Transilvaniei în comparație cu comitatele bănățene și vestice. Acolo, datorită reglementării oficiale dintre 1767-1780, s-a stabilit un raport direct proporțional între suprafața extravilanelor sesiei iobăgești și numărul zilelor de muncă gratuită, ele variind între 1-2 pe săptămână, respectiv 52-104 pe an. Datorită opoziției nobilimii în Transilvania neputându-se introduce o reglementare asemănătoare nici în urma conscripției lui Iosif al II-lea din 1785-1786, nici după conscripția czirákyană din 1819-1820, până la 1848 aici slujba iobăgească a continuat să varieze în cele mai multe sate între 2-3 zile pe săptămână,

respectiv 104-156 pe an. Nu erau însă rare cazurile în care domnii de pământ pretindeau iobagilor lor fie 3 zile cu animalele de tracțiune, fie 4 zile pe săptămână cu brațele. De fapt, în comitatele, scaunele și districtele transilvănene robota varia de la un sat la altul, în cadrul aceleiași localități de la un stăpân la altul și chiar la același proprietar feudal de la o categorie de țărani la alta. Actele conscripției czirákyene conțin dovezi edificatoare în acest sens. La 1820, cu ocazia efectuării conscripției, reprezentanții iobagilor din Ștenea (comitatul Alba de Sus), de exemplu, au declarat: "Noi așa am apucat obiceiul că am făcut și facem și azi slujba cu boii 2 zile, iar cu palmele 3 zile, acei care ne numim iobagi; acei care s-au numit până acum jeleri fac cu vitele 1 zi, iar cu palmele 2 zile"⁵. La rândul lor sătenii din Daia (c. Alba de Jos) au relatat: "Acei care mai mare moșie (în sensul de pământuri arătoare și fânațe extravilane) biruiesc, fac în toată săptămâna 3 zile de slujbă cu palma, ori cu boii pe putere 2 zile; care biruiesc mai mică moșie fac cu săptămâna acar cu boii, acar cu palma, 2 zile, precum se vine lipsa curții [domnești]; sunt și de aceia care pe săptămână fac numai o zi"⁶. În Daia numărul zilelor de muncă gratuită depindea, deci, de mărimea sesiei. Spre deosebire de țărani din Daia, cei din Mitrești (scaunul Mureș) erau obligați, pe bază de contract, să lucreze doar 2 zile pe săptămână și numai până la amiază în perioada dintre Sfântul Gheorghe și Sfântul Martin, dacă li se pretindea cu 4 boi. Pe timpul iernii însă nu li se putea impune decât o zi pe săptămână. Și acei ce nu aveau vite și lucrau cu palmele vara prestau 2 zile, iar iarna numai o zi pe săptămână⁷.

Din relatările iobagilor făcute cu prilejul conscripției czirákyene rezultă că în unele sate povara robotei s-a redus într-o oarecare măsură după răscoala lui Horea din 1784 și în urma patentei lui Iosif al II-lea din 22 august 1785. La o atare reducere au făcut referiri în 1820 reprezentanții țăranilor dependenți din Stejăreni, Felța, Criș, Grânari (c. Alba de Sus), Șard, Gusu, Șpálnaca, Fărău (c. Alba de Jos), Maia, Oșoi, Bobâlna și Dobric (c. Solnocul Inferior). Cei din ultima localitate s-au exprimat astfel: "În vremea iobăgească mai grea slujbă am avut; de atunci până în 1816 câte 3 zile; de atunci până acum 2 zile de slujbă pe săptămână ori cu boii, ori cu palmele"⁸. Prin vremea iobăgească sătenii au înțeles anii de dinainte de desființarea legării de glie și deci a servituții personale de către Iosif al II-lea.

În opoziție cu satele de mai sus, în altele iobagii s-au plâns că în anii de după 1785 li s-a diminuat temporar robota, dar apoi stăpânii au reintrodus-o pe cea veche. Astfel s-au petrecut lucrurile în comuna Posmuș (c. Cluj). În iunie 1820 sătenii de aici au mărturisit: "Slujba o facem cum am apucat din bătrâni; pe vremea împăratului Iosif al II-lea oamenii grofilor Teleki au prestat timp de 2 ani numai câte 2 zile; dar apoi au revenit la 3 zile; dar cei cu 6 boi au rămas la 2 zile". Într-un mod asemănător s-au plâns și locuitorii din Roandoala (c. Alba de Sus), care erau iobagi ai orașului Dumbrăveni⁹.

⁵ Arh. St. Cluj-Napoca, fond Alba de Sus, dosar cu actele conscripției czirákyene din Ștenea (în continuare cuvântul comitat va fi dat prescurtat cu litera c.).

⁶ Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 61.

⁷ Arh. St. Târgu-Mureș, fond conscripții urbariale, dosar nr. 338/1820 (în continuare cuvântul scaun va fi redat prescurtat: sc.).

⁸ Arh. St. Dej, fond Solnocul Interior, tabele de impunere a satului Dobric pe anul 1820.

⁹ Arh. St. Budapesta, F.52, actele conscripției czirákyene din Posmuș; Arh. St. Târgu-Mureș, fond conscripții urbariale, dosar nr. 248/1820.

Robota sau slujba iobăgească săptămânală se pretindea pentru efectuarea aratului, semănatului, seceratului, îmblătitudului, cositului fânului, prășitului porumbului, inclusiv a diferitelor munci necesare întreținerii viilor alodiale. Dar dispersarea continuă a proprietăților feudale de-a lungul secolelor, ca urmare a împărțirii lor succesive între moștenitori, i-a determinat pe acei nemeși care nu dispuneau de alodii într-un sat să folosească munca iobagilor din astfel de localități în hotarele altora mai apropiate sau mai îndepărtate. În astfel de situații slujba iobăgească se concentra pe mai multe zile și chiar săptămâni la rând, îndeosebi în perioadele de vârf ale principalelor munci agricole. E adevărat, în astfel de situații, după o săptămână de robotă continuă, țăranilor li se dădea în general un răgaz de mai multe zile pentru a-și lucra extravilanțele propriilor sesii. La 1820 au relevat că se aflau într-o situație asemănătoare sătenii din Lunișul, Sălnița, Dolheni, Prislop (districtul Chioar), Hobița, Livezeni, Măgura (c. Hunedoara), Șăula, Iuriul de Câmpie (c. Cluj), Petrilaca (c. Alba de Jos). Iobagii nemeșiței Brâncian Rozalia din ultima localitate au precizat că de o bună bucată de vreme "fiindcă merem la slujbă în Sâncraiu Mureșului, o săptămână o petrecem acolo; în cealaltă ne lucrăm nouă". Tot în Petrilaca oamenii grofului Bethlen Farkas s-au plâns că potrivit obiceiului ar fi trebuit să efectueze câte 3 zile pe săptămână. Însă de când la curte e "actualul tist (administrator) nu că ținem slujba noastră obișnuită, ci aproape în fiecare săptămână slujim câte 4-5 zile; dară se întâmplă uneori că numai duminica vinim acasă; de multe ori toată săptămâna lucrăm la jilipul morii [malomgát] cu mâncarea noastră; peste asta la căratul grâului și fânului, cu toate că așa am sărăcit că nu mai avem vite și cară; dacă ne mână la lucru cu palma la Luduș, ne ține acolo o săptămână până se isprăvește căratu și lucrăm cu pânea noastră în slujba săptămânală obișnuită"¹⁰.

Mai frecvent aduceau deplasări la distanțe apreciabile pretinderea efectuării unor cărașii în contul zilelor de robotă. Cărașii se pretindeau desigur și în hotarele satelor proprii pentru transportul recoltei de pe pământurile alodiale la curțile nobiliare, dar și a gunoiului de grajd pe astfel de terenuri în lunile de iarnă. Totuși, nu acestea au fost cele mai grele, ci acelea care trebuiau făcute la distanțe de zeci de kilometri. Atari cărașii erau determinate de nevoile curților nobiliare de a-și depozita cerealele, furajele și celelalte produse agricole de pe alodiile răspândite în diferite localități la așa-numitele "caput bonorum" sau "caput domini"; adică în acele comune care îndeplineau rolul de centre economice și administrative ale domeniilor feudale. Cărașiile lungi se impuneau și pentru aprovizionarea curților nobiliare cu lemne de foc și de construcții din pădurile alodiale aflate în hotarele altor localități. De asemenea pentru asigurarea cu vin și rachiu a hanurilor și cârciumilor alodiale care funcționau tot anul pe baza dreptului regalian sau seniorial al cârciumăritului, aducând importante venituri bănești proprietarilor. În iunie 1820 iobagii contelui Teleki Ádám din Tibru (c. Alba de Jos) au relatat conscriptorilor că erau obligați la un "drum lung, atât cât de aici și până la Sibiu și din drumul acesta se știu numai zilele cele peste săptămâna aceea; celelalte merg peste slujbă". Tot "peste slujbă" se socoteau alte două drumuri ceva mai scurte, "până la Aiud"¹¹. Indiferent de scopul cu care se pretindeau, cărașiile lungi trebuiau îndeplinite de iobagi cu animale și atelaje proprii.

¹⁰ Arh. St. Budapesta, F.52, actele conscripției czirákyene din Petrilaca.

¹¹ St. Meșș, *op. cit.*, p. 168.

Prestându-se cu încărcături mari și pe drumuri prost întreținute, ele ruinau adesea atât vitele și mijloacele de transport, cât și sănătatea acestora. În tot intervalul de timp cât durau cărașiiile, muncile de pe loturile iobagilor rămâneau pe seama soțiilor și copiilor sau nu se efectuau când erau prea grele și nu puteau fi îndeplinite de ceilalți membri ai familiilor.

Ineficiența și insuficiența slujbei iobăgești i-a determinat pe mulți proprietari feudali sau pe administratorii lor să recurgă la cele mai variate mijloace și subterfugii pentru a impune țărănilor aserviți, în afară de robota săptămânală obișnuită, zile suplimentare de muncă gratuită. O adevărată oglindă a goanei după supramuncă se reflectă în relatarea făcută de iobagii din satul Drăguș (d. Făgăraș) cu ocazia conscripției czirákyene. În februarie 1820 ei au precizat că de 66 de ani, de când au ajuns în stăpânirea baronului Brukenthal, dar mai ales în ultimul timp, slujba li s-a îngreuiat, deoarece în cele două zile de robotă care reprezentau îndatorirea obișnuită, erau constrânși să lucreze de dimineața până seara fără pauză necesară de amiază. Mai mult, "acum ne ține până noaptea în întuneric și de multe ori s-a întâmplat că de îi lună și pe lună ne fac să lucrăm cu vitele ... acum doi ani n-am avut vreme să grăpăm locul cel domnesc; și o aprins paie la cap [ul tarlarei] și așa ne-o făcut de am grăpat locul; ne-o mână la căratul gunoiului și ne dă cu soroc lucru, adecă câte atâta ne dă, cât noi nu putem nicidecum birui și așa ne stricăm vitele; cine lucră azi un lucru domnesc, aceia cum îi mâine și de multe ori nici a treia zi nu poate lucra; cu o vorbă sărăcie mai mare nu poate să fie într-un sat, cum e la noi"¹². Relatarea amintește de nartul impus clăcașilor din Moldova și Țara Românească prin Regulamentele organice din 1831-1832.

Conscripția czirákyană relevă că în primele decenii ale veacului al XIX-lea aproape toate satele din comitatul Solnocul Interior și din districtul Chioar, iar pe scară mai redusă în Solnocul de Mijloc, Crasna, Dăbâca, Turda și Cluj, stăpânii feudali impuneau zile de clacă suplimentară mai ales la secerat și cosit pentru juzii primari, ciurdarii și porcarii sătești, pentru taurul și vierul domnesc, pentru podul plutitor și chiar pentru casele parohiale. Deosebit de semnificativ poate fi considerat în acest sens cazul satului Dragu (c. Dăbâca) ai cărui locuitori erau iobagi ai baronului Wesselényi Farkas. În afara celor trei zile săptămânale, la 1820 ei au precizat că mai erau datori anual la câte o zi de clacă pentru ciurdarul, porcarul, vițelul și judele sau primarul satului, precum și pentru taurul curții nobiliare. În contul ficcăreia din aceste zile de clacă li s-a fixat de fiecare familie secerarea a câte trei clăi de grâu. Doar pentru taur norma era de numai două clăi. Dacă zilele de clacă pentru taur și judele primar le-au moștenit de la înaintași, celelalte le-au fost impuse în urmă cu circa 20 de ani¹³.

Sătenii din Sânmărghita (c. Solnocul Interior) prestau și ei câte o zi de clacă pentru judele primar "la domnu acela pe a cui parte este birău". În schimb locuitorii din Șieu Odorhei erau obligați la două zile de clacă pentru birău. Tot aici iobagilor nemeșului Fekete li se pretindeau câte două zile de coasă, iar văduvelor câte două zile de secere, pentru casa parohială¹⁴. Cu trei ani mai devreme locuitorii din Bălcaci și Jidvei (c. Târnava) aveau îndatorirea de a da în fiecare vară câte 120 de secerători urmașilor grofului Bethlen Gergely pentru a putea folosi podul plutitor

¹² *Idem*, p. 272-273.

¹³ Arh. St. Budapesta, F.52, actele conscripției czirákyene din Dragu.

¹⁴ Arh. St. Dej, fond Solnocul Interior, dosarele cu impunerile pe anul 1820 ale satelor Sânmărghita și Șieu Odorhei.

de la Sânmiclăuș. La rândul lor, sătenii din Sânmiclăuș îndeplineau zece zile de clacă pentru a li se permite accesul la fântâna cu apă sărată din hotarul satului¹⁵.

Printre metodele utilizate de domnii de pământ pentru a obține zile de muncă gratuită suplimentare frecventate erau concesiile făcute pe seama iobagilor de: a se aproviziona cu lemne de foc și de construcții din pădurile alodiale; a folosi ghinda și jirul din astfel de păduri la îngrășatul porcilor; a paște cu vitele pe pământurile curților nobiliare. Atari situații consemnează conscripția czirákyană în localitățile: Albești (c. Alba de Sus), Alămor și Galda de Jos (c. Alba de Jos), Micăsasa (c. Târnava), Bonțida (c. Dăbâca), Herseni (d. Făgăraș), Lemniu și Meșteacă (d. Chioar). Locuitorii din Albești, de pildă, nu dispuneau de pădure. De aceea au recunoscut că s-au obligat față de groful Haller János să-i secere "toată gazda 10 clăi de grâu" peste robota săptămânală în schimbul dreptului de a se aproviziona cu lemne din pădurea alodială¹⁶. Țăranii dependenți din Bonțida nu aveau pășune suficientă și cu scopul de a o completa au arătat că "pentru continut lucrăm la Bánffy Iosif și Bánffy Vasile, de 2 vite câte 3 clăi"¹⁷.

Foametea teribilă care a bântuit în Transilvania între 1815-1817 din cauza recoltelor compromise de intemperii i-a obligat pe aproape toți țăranii să contracteze împrumuturi de cereale de la stăpânii lor feudali. Făcute în condiții deosebit de vitrege, ele nu vor putea fi restituite mult timp, determinând sătenii să suporte ani în șir dobânzi istovitoare în bani și mai ales în zile de muncă gratuite. În această privință iobagii din Veseud (c. Alba de Sus) au subliniat la 1820 că pe vremea secerișului li se pretindeau câte patru și chiar mai multe zile pe săptămână. Împuternicitul contesei Tholdalagi Klára a reacționat, afirmând că robota suplimentară o îndeplineau pentru cerealele și banii împrumutați în anii anteriori. Pentru a-l împăciui pe împuternicit, reprezentanții sătenilor au recunoscut că zilele suplimentare le prestau în contul cametei, dar în încheiere s-au plâns totuși că "fără măsură ne-au mănânat la muncă în vremea secerii"¹⁸.

Un alt mijloc uzitat de curțile nobiliare pentru a impune țăranilor dependenți robotă suplimentară a constatat în transformarea dijmei în zile de clacă. Conscripția czirákyană îl consemnează în majoritatea satelor hunedorene. Astfel, în Sântămăria de Piatră, iobagii au menționat că în contul dijmei, de care erau scutiți, prestau anual 12 zile la via alodială din hotarul satului Măceu¹⁹. Tot în comitatul Hunedoara un număr însemnat de stăpâni feudali au impus, în locul dijmei, femeilor iobagilor câte o "zi muierescă" săptămânală. La 1820 ea e semnalată în localitățile Bejani, Pietros, Josani, Nandru, Valea Nandrului, Culpăz, Ulm, Pui, Almașu Mic, Peștișu Mic, Fărcădinu de Jos, Federi, Livezeni, Măgura, Nojag, Sălașu de Sus, Sântandrei, Silvașu de Sus, Silvașu de Jos, Vâlcelele Rele etc. "Ziua muierescă" se adaugă celor 2-3 zile de robotă săptămânală ale capilor familiilor iobăgești. În timpul ei femeile erau puse să lucreze la: cernutul sau vânturatul cerealelor îmblătite; frământatul aluatului și coptul pâinii; efectuarea curățeniei în conace; spălatură rufelor; plivitul straturilor cu zarzavaturi și culesul fructelor din grădinile curților nobiliare. Desigur, soțiilor iobagilor li se impuneau astfel de

¹⁵ Arh. St. Cluj-Napoca, fond Urbaria et conscriptiones, fascicula 17/nr. 10, filele 27-28.

¹⁶ Arh. St. Târgu-Mureș, fond conscripții urbariale, dosar 527.

¹⁷ Arh. St. Budapesta, F.52, actele conscripției czirákyene din Bonțida.

¹⁸ Arh. St. Cluj-Napoca, fond Alba de Sus, dosar cu actele conscripției czirákyene din satele comitatului Alba de Sus.

¹⁹ Arh. St. Budapesta, F.52, actele conscripției czirákyene din Sântămăria de Piatră.

munci și în celelalte comitate, fără a fi pretinse totuși săptămânal. Aproape peste tot era frecventă obligația torsului și țesutului, fixată prin "Certa puncta" din 1769 la o jumătate de funt de cânepă sau lână și respectiv la 10 coți de pânză ori de pânură. Obligația nu se rezuma totuși doar la torsul și țesutul propriu-zis, ci includea în cazul cânepii și inului toate operațiunile începând cu semănatul și continuând cu: smulsul din pământ, topitul în râuri sau bălți, melițatul, pieptănatul, până la înălbit sau dărăcit. La aceste operațiuni s-au referit de exemplu, în 1820, sătenii din Bozieș (c. Dăbâca). În plus ei au precizat că femeile lor mai erau puse să lucreze "la plivit, la cernut, la lăutu hainelor"²⁰.

La metodele de mai sus trebuie adăugate abuzurile la care recurgeau frecvent domnii de pământ sau administratorii lor. Groful Toldi Zsigmond, de pildă, a cerut iobagilor lui din Mihăileni (c. Alba de Sus), cu câțiva ani înainte de 1820, să accepte 4 zile de clacă în plus la seceriș, invocând timpul ploios care periclita recolta. De voie, de nevoie, țăranii le-au acceptat cu caracter temporar. Dovedindu-se rentabile, stăpânul feudal le-a transformat cu de la sine putere într-o obligație perpetuă atât pentru iobagi, cât și pentru jeleri²¹.

Faptul că unii stăpâni feudali au continuat să comită abuzuri față de propriii iobagi și în anii de după conscripția czirákyană se reflectă deosebit de edificator într-o petiție din 1838 semnată de 65 de țăranii din satul Dumbrăveni (fost Ganciu), situat în apropierea Dejului, centrul de reședință al comitatului Solnocul Interior. Petiția conține o înșiruire de plângeri, pe de o parte contra celor doi domni de pământ și a administratorului lor, iar de altă parte împotriva solgăbirăului sau judeului nobiliar de plasă. Plângerile se refereau și la modul abuziv cum se făcea dijmuirea, dar mai ales la impunerea robotei sau slujbei iobăgești. Astfel, în timpul iernii, când vremea era nefavorabilă, stăpânii pretindeau pentru răscumpărarea unei zile de robotă câte 2 zloți de aramă. Dar când timpul devenea favorabil, îi forțau pe iobagi la: o zi de lucru la doborâtul copacilor din pădurea alodială; o căraușie la Dej care echivala cu o zi la dus și o alta la întors; o zi la transportarea a două care de lemne din pădure. Deci patru zile pe săptămână. În răstimpul de trecere de la iarnă la primăvară, când nu prea era de lucru, îi lăseau în pace câte 3-4 săptămâni la rând. Însă odată cu începerea muncilor agricole de primăvară, considerând restante zilele ce ar fi trebuit să fie pretinse în aceste săptămâni, le cereau pe toate deodată. Iobagii trebuiau astfel să presteze 7-8 zile la rând cu vitele și atelajele proprii până terminau de arat și însămânțat tot pământul alodial. De regulă în contul acestor zile li se dădea de lucru cu "ruptu" sau cu norma. Suprafața astfel fixată nu se putea ara și însămânța într-o singură zi. Pentru terminarea ei trebuia continuată munca și în ziua următoare. Datorită acestui ritm de lucru, numai în primăvara anului 1838 le-au murit în brazdă câte un bou iobagilor Grigore Iuga, Chifor Clapa, Vasilica Barb și Ion Poneriu.

În lunile de vară slujba iobăgească se ridica tot la patru zile pe săptămână dacă se efectua cu palmele. Se reducea la 3 zile numai când se efectua cu vitele. Acci iobagi care nu dispuneau de patru boi de jug, ci numai de doi, erau obligați să se întovărășească. În sezonul de vară se acceptau, în general, numai bărbații. Femeile se admiteau doar la prășitul porumbului în locul soților. Ziua de muncă

²⁰ I. Botezan, *Daturile iobăgești din comitatele Transilvaniei în perioada 1785-1820*, în *Studia*, fasciculus 1, 1973, p. 27-31.

²¹ Arh. St. Cluj-Napoca, fond Alba de Sus, dosarele cu actele conscripției czirákyene din satele comitatului Alba de Sus.

dura de dimineața până seara cu o scurtă pauză la amiază și la ojină. În plus, un bărbat de fiecare familie era obligat la șapte zile de dărăbănie pentru paza curțiilor și averilor nobiliare. Ele durau 24 de ore fără întrerupere. Dacă se întâmpla ceva pagubă în cele 24 de ore, paznicul o suporta.

A doua parte a petiției relevă că iobagii au încercat să se opună abuzurilor domnilor de pământ pe cale pașnică, prin trimiterea unor delegații cu plângerile la Tezaurariatul din Sibiu și la Cuberniul nobiliar de la Cluj. Nici unul din aceste două reprezentante ale puterii de stat n-a ținut seama de petițiile reclamanților. Dar fiindcă au îndrăznit să se plângă autorităților superioare, la reintoarcere delegații au fost așteptați pe "drumul țării" de stăpânii feudali și de solgăbirău în apropierea Dejului. În calitatea lui de reprezentant al puterii nobiliare locale, solgăbirăul i-a arestat și internat la închisoarea comitatului timp de 15 zile. În felul acesta delegații și-au petrecut sărbătorile Crăciunului la închisoare. Înainte de a li se da drumul acasă li s-au administrat câte 25 de lovituri cu nuiiele în ocolul judelui nobiliar. Fiindcă înainte de a pleca spre familiile lor au cerut să li se restituie "cărțile" sau actele eliberate de la Guberniu, solgăbirăul i-a lovit cu pumnul peste gură, încât i-a podidit sângele. De pe urma maltratării, unul din delegați zăcea bolnav, fără a se ști dacă se va însănătoși.

Judele nobiliar nu s-a mulțumit numai cu bătaia administrată delegaților la Dej, ci s-a deplasat în sat și i-a strâns pe toți locuitorii la una din curțile nobiliare. Pe un ton arogant de stăpân le-a poruncit celor prezenți să nu mai îndrăzneasă să înainteze petiții la Cluj și la Sibiu. Pentru a-i intimida, l-a supus în fața lor pe iobagul Lup Moroșan la 20 lovituri cu bățul. Față de acest tratament brutal el a protestat, fiind susținut de șase consăteni. Împreună au cerut să nu mai fie bătuți, ci, dacă erau considerați vinovați, să fie trimiși la scaunul de judecată din centrul de reședință al comitatului. Atunci solgăbirăul, cei doi stăpâni feudali și o unealtă a lor din satul învecinat Cuzdrioara, i-au lovit peste capete cu bătele. Întrucât dârzul Lup Moroșan a avut curajul să afirme că el totuși se va duce din nou la Guberniu, l-au prins și i-au aplicat alte 20 de vergi pe trupul gol. La o pedeapsă similară au fost supuși și cei șase consăteni care s-au solidarizat cu el.

După această maltratare, o altă delegație de șase iobagi s-a dus la procuratura din Cluj pentru a-i cere să intervină la Guberniu în vederea trimiterii unei comisii de investigare în satul lor. Procuratura l-a reținut numai pe unul din ei, pe ceilalți trimițându-i acasă. După cinci zile de așteptare, celui rămas la Cluj i s-a comunicat că Guberniul va trimite o comisie de anchetă numai dacă dregătoria comitatensă îl va informa asupra cauzelor neînțelegerii dintre iobagi și stăpânii lor.

Din cea de-a doua delegație, domnii de pământ l-au vizitat mai întâi pe Iuon Precup. Târându-l în casă, au început să-l bată. Fiindcă soția a încercat să-l apere, au lovit-o și pe ea, cu toate că era gravidă. Pe alți trei delegați au pus mâna la casele lor într-o noapte și i-au legat în lanțuri, trimițându-i la închisoarea de la Dej. După 13 zile de detenție, când au fost eliberați, li s-au aplicat câte 24 de lovituri cu vergile, încât unul din ei zăcea bolnav de pe urma bătăii. Cei maltratați i-au prezentat comitelui suprem un protest. Dar acesta i-a trimis la vicecomite, care s-a solidarizat cu bestialul jude nobiliar și i-a reținut timp de 2-3 ore. La înnoptare i-a lăsat să meargă acasă, poruncindu-le să ajungă la o înțelegere cu oprimatorii lor.

Maltratările suferite din partea stăpânilor feudali și a reprezentanților autorităților nobiliare locale n-au frânt dârzenia iobagilor. Dovadă în acest sens este însăși petiția redactată în 1838. În finalul ei, cei 65 de semnatari afirmă că "tot satu" era hotărât să nu mai slujească proprietarilor feudali decât dacă acceptau reducerea robotelor la două zile pe săptămână²².

Petiția din 1838 ilustrează că povara robotelor, accentuată prin abuzurile stăpânilor feudali, continua să alimenteze nemulțumirile țăranilor dependenți în anii premergători declanșării revoluției din 1848-1849. Iar atunci când abuzurile erau sprijinite de reprezentanții aparatului de stat nobiliar și se concretizau în maltratări, jigniri și umiliri, ele contribuiau la provocarea spiritului de revoltă în lumea satelor iobăgești.

În celebrul său discurs rostit în catedrala de la Blaj, Simion Bărnuțiu prezintă o descriere zguduitoare a iobăgiei, pe care a văzut-o cu propriii ochi între 1820-1848. El arată că atunci când îi scot pe iobagi la prășit, la scerzat și la alte munci agricole "șpanii și județii domnești îi mână cu alunul dindărăt de se înalță pulbere în urma lor ca în urma carelor ce fug pe drumul țării; când e bărbatul la cărat de grâu, de fân, de vin domnesc au cu aratrul în alodiul domnesc, atunci femeia e la curte la cernut, la dires, la scos de cânepă, la tors; casa colonului ("iobagului" n.n.) e rămasă numai în grija pruncului din leagăn; când e timp frumos colonul lucră la domni; când plouă vine la lucrul său; atunci ziua numai jumătate i se știe; când a finit lucrul domnului în deșiert își aruncă și el sămânța în pământ; pentru că acum a trecut timpul semănatului; când vine acasă de la domni, atunci îl mână la drum și la comitat și la poștării Deacă nu-și poate închipui cineva greutatea care le suferiau oarecând iudeii de la faraon în Egipt, să se uite la faraonii din Ardeal cum nu se mulțumesc aceștia acum cu ziua de lucru, ci dau cu ruptu clăile, de e conștrâns colonul a face ziua din noapte și a lucra cu toată casa sea ca să poată plini numărul cel peste măsură; sunt și aristocrați care-i bagă în jug pe oameni și grapă cu ei"²³.

Tabloul zugrăvit de S. Bărnuțiu cu privire la povara reprezentată de robotă explică de ce față de prestarea ei se va manifesta o împotrivire generală în lumea satelor transilvănene la scurt timp după declanșarea revoluției la mijlocul lunii martie 1848. Această împotrivire se reflectă în volumele I-V ale colecției de *Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. C. Transilvania*, publicate de un colectiv de cercetători de la Institutul de Istorie din Cluj-Napoca. Refuzul de a mai îndeplini slujba iobăgească s-a manifestat mai întâi în satele bănățene și vestice începând cu ultima săptămână a lunii martie. Dar, spre mijlocul lunii aprilie, acțiunile de împotrivire contra robotelor vor înceta în vest, deoarece aici iobagii au fost informați de autorități că, în Dieta Ungariei de la Bratislava, nobilimea liberală a impus la 18 martie votarea legii agrare. Sancționată de monarhic la 11 aprilie, ea urma să intre în vigoare de ziua de Paști. Întrucât pe parcursul secolului al XVIII-lea regimul habsburgic a anexat Ungariei mai întâi comitatele Maramureș, Satu-Mare și Bihor și apoi cele bănățene, inclusiv Aradul, la 23 aprilie

²² Arh. St. Budapesta, fond Tezaurariatul Transilvaniei, dosar cu scrisori și petiții în limba română nenumerate; L. Botezan, *Un document care reflectă câteva din cauzele revoluției de la 1848-1849*, în *A.I.C.*, XXX, 1990-1991, p. 259-266.

²³ *Doc1848*, IV, p. 8.

și iobagii din aceste unități administrativ-teritoriale au devenit oameni liberi și proprietari deplini pe sesiile lor²⁴.

Spre deosebire de comitatele bănățene și vestice, în Marele Principat al Transilvaniei nobilimea conservatoare a continuat să dețină pozițiile cheie în aparatul de stat și după declanșarea revoluției. De pe aceste poziții, spre sfârșitul lui martie și la începutul lunii aprilie s-a străduit să evite sau să amâne desființarea iobăgiei. Unul din exponenții acestei nobilimi, cancelarul aulic Jósika Miklós, într-o scrisoare expediată la 29 martie guvernatorului Teleki József, îi expunea opinia că legea desființării imediate a obligațiilor urbariale votată de dieta de la Bratislava ar constitui un pericol, atât pentru proprietarii feudali particulari, cât și pentru statul ungar. Totodată îi exprima și teama față de convocarea Dietei stărilor privilegiate a Transilvaniei în vederea discutării chestiunii relațiilor urbariale, pentru a nu deveni un centru legal al "agitațiilor", ca în Ungaria. Concepția conservatoare a cancelarului Jósika răzbate și în manifestul adresat Transilvaniei cu data de 3 aprilie, semnat de împăratul Ferdinand. Manifestul anunța convocarea dietei stărilor privilegiate pentru a decide reglementarea definitivă a problemei urbariale. Punerea în practică a reglementării ar fi urmat să se realizeze până la 31 martie 1849. Manifestul se încheia cu avertismentul că până la 31 martie anul următor "prestațiile și îndatoririle urbariale vor fi îndeplinite fără discuție"²⁵.

Amploarea pe care o vor lua în luna aprilie împotriva față de perpetuarea robotelor sub influența desființării lor în Ungaria, Banat, Crișana și Maramureș va determina însă nobilimea conservatoare din Transilvania să se ralieze celei liberale. Nobilimea liberală transilvăneană va opta pentru desființarea iobăgiei, dar nu imediat, sub presiunea mișcărilor țărănești, ci numai pe "cale legală", printr-o lege agrară, pe care să o adopte dieta, la fel ca în Ungaria. Edificatoare în acest sens poate fi considerată următoarea mărturisire a grofului Bethlen János senior, principalul lider al nobilimii liberale din Transilvania, făcută prietenului și tovarășului său de idei, baronul Wesselényi Miklós, într-o epistolă din 12 mai 1848: "noi suntem convingși că eliberarea iobagilor prin propriile forțe ar fi tot atât de periculoasă, pe cât ar fi de dorit desființarea grabnică a robotei de către dietă"²⁶. Numai emanciparea țăranilor de servitutea feudală prin dirijarea ei de către autoritățile nobiliare constituite putea fi prezentată și aici ca un sacrificiu din partea stăpânilor și ca un dar sau o binefacere în favoarea iobagilor. Numai astfel nobilii ar fi putut să-i convingă pe țărani că, la fel cum legea agrară urma să-i transforme în proprietari deplini pe sesiile și fracțiunile lor de sesi, tot așa aveau și ei dreptul să rămână stăpâni pe acele părți ale moșiilor care constituiseră până la 1 ianuarie 1848 rezerva feudală sau seniorială. Numai prin transformarea și a alodiilor și a curților nobiliare în proprietate de tip burghez, nobilimea și-ar fi păstrat și în noua orânduire puterea economică, iar odată cu ea și supremația politică. Iată de ce propaganda oficială a aparatului de stat nobiliar din luna aprilie și din cea următoare a avut drept țel primordial determinarea iobagilor să-și îndeplinească obligațiile față de stăpânii lor până la 29 mai, când s-a fixat începerea lucrărilor Dietei Transilvaniei, convocată în vechea ei alcătuire feudală bazată pe stările privilegiate.

²⁴ *Idem*, III, p. 126-127.

²⁵ *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania*, vol. I, București, 1977, p. 186-187 și 253.

²⁶ *Doc1848*, III, p. 487-490.

Amânarea desființării slujbelor iobăgești până la 29 mai a urmărit desigur și asigurarea gospodăriilor nobiliare cu zilele de lucru gratuite ale țăranilor necesare efectuării principalelor munci agricole. Semnificative în această privință pot fi considerate datele cuprinse în raportul administratorului domeniului de la Jibou, Nagy Lázár, din 17 aprilie. Prin raport îl informa pe stăpânul său, baronul Wesselényi Miklós, că, în condițiile desființării iobăgiei, domeniul va suferi pierderi considerabile, deoarece pentru cultivarea și recoltarea grâului, orzului, ovăzului, porumbului, cartofilor, păstăioaselor și viilor din hotarele Jiboului, Someș-Odorheiului, Husiei, Ronei și Turbuței ar fi fost necesare 1563 zile de lucru cu vitele și 13448 zile cu palmele, iar în localitățile Șoimuș, Jac și Mirșid 2842 zile cu vitele și 22146 zile cu palmele²⁷.

Totuși scopul principal al propagandei și măsurilor luate de autoritățile nobiliare în lunile aprilie și mai l-a constituit evitarea cu orice preț a unei răzvrățiri generale contra nemeșilor, care ar fi pus sub semnul întrebării menținerea supremației lor economice și politice. În plus, aici eliberarea și împroprietărirea iobagilor trebuia condiționată și de acceptarea, în lumea satelor, a uniunii Transilvaniei cu Ungaria.

Strădania nobilimii liberale de a evita declanșarea unei revolte generale a iobăgimii, de a influența și dirija procesul eliberării și împroprietării țăranilor aserviți pe cale "legală", se reflectă clar în trei scrisori din 27 martie trimise unor apropiați de către baronul Wesselényi Miklós, unul din liderii ei cei mai prestigioși. Printre sugestiile și ideile expuse de el în aceste epistole figurează: recurgerea la concursul preoților români, care, prin influența ce o exercitau asupra enoriașilor, puteau să prevină sau cel puțin să atenueze acțiunile antinobiliare ale iobagilor; excluderea sâtenilor din gârziile civile și deci evitarea înarmării lor; convingerea nemeșilor stăpâni de iobagi să facă acestora anumite concesii, îndeosebi în sensul reducerii numărului zilelor de robotă săptămânale; evitarea recurgerii la represii din partea autorităților nobiliare în cazurile în care țăranii aserviți ar fi refuzat să mai îndeplinească slujbele iobăgești. Din cea de-a treia scrisoare rezultă că baronul Wesselényi Miklós și-a expus opiniile și la o consfătuire pe care a avut-o la Șimleul Silvaniei cu mai mulți nemeși. Acestora le-a sugerat să facă concesii pe care le vor considera oportune propriilor iobagi, dar nu colectiv, ci individual. El însuși a făcut o astfel de concesie printr-o declarație care a fost tradusă în românește de preotul din Poptelec pentru țăranii prezenți la Șimleu. Despre conținutul declarației au fost informați și iobagii baronului din Jibou, după cum reiese din rândurile pe care i le-a adresat la 30 martie intendentul său Kelemen Béni. Prin ea robota li se reducea la o zi pe săptămână. Kelemen îi sugera să acorde o concesie similară și oamenilor de la Chiochiș și Galații Bistriței, unde slujba iobăgească "a fost mai grea"²⁸.

Grija de a nu provoca mișcări antinobiliare transpare pe parcursul lunii aprilie și în măsurile luate de autoritățile nobiliare din diferite comitate, precum și în atitudinea manifestată de unii administratori de domenii feudale și chiar de câțiva stăpâni de iobagi. Astfel, la 7 aprilie directorul administrativ al domeniului minier Zlatna, Nemegyei János, îi recomanda șpanului cameral din Câmpeni să se abțină de la orice acțiune de provocare a motilor prin eventuale măsuri represive,

²⁷ Doc1848, II, p. 104-105.

²⁸ *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania*, vol. I, p. 146-150 și 217.

"să trateze poporul, pe cât era posibil, blând și părintește"²⁹. Administratorul domeniului familiei baronilor Jósika din Brănișca (c. Hunedoara), Berde Sándor, era sfătuit la 17 aprilie de avocatul Dósa să nu-i silească pe săteni la robotă, ci să-i lase în voia lor; "altfel se răscoală, ne distrug și neucid"³⁰. La 20 aprilie, baronul Jósika Miklós a descins la Gârbou, unde l-a chemat pe preot și prin el și-a vestit oamenii că "renunță la jumătate din robote"³¹. Baronul Jósika Miklós a mers mai departe. A redactat o proclamație către propriii iobagi pe care le-a adus-o la cunoștință în 23 aprilie. Prin ea declara: "vă eliberez pe voi toți, împreună și deodată, de orice formă de servituți urbariale, de robote, de dijme". Totodată îi anunța că dorea ca, până ce iobăgia va fi desființată prin lege, să fie primii din Transilvania care să se bucure de harul libertății fără a fi obligați să plătească "pentru aceasta vreun ban". În încheiere le adresa rugămintea de a-i respecta partea de moșie ce-i revenea, tot așa cum le va respecta el pe ale lor³².

Gestul scriitorului luminat Jósika Miklós rămâne totuși o excepție la nivelul întregului Principat al Transilvaniei. Ceilalți nobili, chiar și cei mai liberali, au redus doar parțial slujba iobăgească. Mai mult, autoritățile nobiliare au inițiat măsuri severe pentru neutralizarea oricărui îndemnuri la eliberarea imediată a iobagilor. Guvernatorul Teleki, de pildă, la 8 aprilie, a informat oficialitățile comitatense, dregătorii orașelor și pe cei doi episcopi români, despre un manifest adus de un student de la Viena, în care se propaga îndemnul la "încetarea imediată a prestațiilor urbariale" și deci abolirea acestora. De aceea le cerea tuturor să lămurească poporul că soarta lui "va fi ameliorată cu siguranță pe cale constituțională" prin adoptarea unei legi de către dieta pe care împăratul o va convoca în curând³³.

Îndemnurile autorităților nobiliare n-au avut efectul scontat, deoarece, mai ales după 23 aprilie, când legea agrară a intrat în vigoare în Ungaria, Banat, Crișana și Maramureș, țăranii dependenți din Principatul Transilvaniei au început și ei să refuze îndeplinirea obligațiilor iobăgești. De fapt, refuzuri de a se mai efectua prestații urbariale documentele semnaleză încă la 10 aprilie în câteva localități din Solnocul de Mijloc, aflate în vecinătatea comitatelor Satu Mare și Bihor. Un astfel de refuz este consemnat la această dată în comuna Cehul Silvaniei. Aici, la îndemnurile delegaților trimiși de comitetul pentru păstrarea ordinii constituite cu scopul de a-i convinge pe iobagi să-și îndeplinească obligațiile cu sânguință "până vor fi eliberați pe calea legii", aceștia au răspuns cu strigătul "că nici măcar o oră nu vor mai presta slujbele urbariale". Pentru a evita transformarea atmosferei tensionate într-o revoltă, nemeșii Alex. Buda și Kiss László au intervenit și au dat oamenilor lor asigurări în scris că nu le vor mai pretinde robotele, dacă nu vor voi să le mai îndeplinească. Solidari cu cei din Cehul Silvaniei s-au manifestat locuitorii din Hodod și Stremț care "au refuzat și ei cu totul robota"³⁴.

Evenimentele de la Cehu Silvaniei au exercitat influență și asupra satelor ce constituiau domeniul baronului Wesselényi Miklós. Dintre aceste sate, la Șoimuș s-au refuzat slujbele iobăgești în aceeași zi de 10 aprilie. Un raport al

²⁹ *Idem*, p. 348.

³⁰ *Doc1848*, II, p. 100-101.

³¹ *Idem*, p. 182.

³² *Idem*, p. 255.

³³ *Idem*, p. 346.

³⁴ *Idem*, p. 422-423.

administratorului Nagy Lázár înaintat baronului la 20 aprilie relevă că influența s-a resimțit chiar și la Jibou. Aici se mai îndeplinea robota în forma redusă fixată de baron, dar, sub influența unor "agitatori", iobagii murmurau contra ei. Ei argumentau că din moment ce cei de la Cehu nu o mai îndeplineau, n-ar trebui să li se mai pretindă nici lor. Aceasta cu atât mai mult cu cât au aflat că monarhul le-ar fi acordat libertatea printr-o hotărâre dată în urmă cu 12 ani, pe care domniile de pământ ar fi ascuns-o. Același administrator îl informa pe baron că intrucât la Jibou robota a ajuns "ca un opaiț gata să se stingă", i-a cerut sfatul superiorului său Kiss László, dacă n-ar fi cazul să se renunțe definitiv la ea. Acesta l-a îndemnat inițial să "elibereze imediat oamenii de sub urbariu", însă a doua zi a revenit și l-a atenționat să-l lase pe baron să acorde emanciparea totală. În aceeași zi, Kiss László i-a adresat și el câteva rânduri baronului Wesselényi Miklós, aducându-i la cunoștință că în comitatul Solnocul de Mijloc majoritatea țăranilor nu mai prestau slujbele iobăgești. De aceea l-a atenționat pe administratorul Nagy Lázár să nu utilizeze nici un fel de mijloace pentru a-i constrânge pe iobagii de pe domeniul Jiboului să îndeplinească robotele, dacă refuză prestarea lor³⁵.

Despre generalizarea refuzului slujbelor iobăgești în comitatul Solnocul de Mijloc relatează guvernului de la Pesta vicecomitele Bálint Elek la 18 aprilie. În relatarea lui face și el referiri la evenimentele de la Cehu Silvaniei, arătând că un om din Odești al lui Kiss László s-a deplasat acolo pentru a-i presta robota, dar a fost bătut pentru intenția sa. La Ulciug au fost maltratați doi jurați comitatensi care s-au deplasat acolo în 14 aprilie pentru a-i lămuri pe săteni să-și îndeplinească obligațiile față de stăpânii lor. De pe urma bătăii, unul din ei a sucombat două zile mai târziu. În localitatea Motiș care aparținea integral baronului Wesselényi Farkas, cu toate că acesta i-a eliberat practic pe săteni, nu numai că i-au atacat moșia organizată pe baza rotației culturilor, dar i-au alungat zilerii străini care lucrau acolo pe bani. Considerând Cehul Silvaniei drept centrul rezistenței contra prestării robotelor, în încheierea raportului său vicecomitele se pronunța pentru pedepsirea locuitorilor din această comună³⁶.

O situație asemănătoare cu cea din Solnocul de Mijloc s-a creat în luna aprilie și în comitatul învecinat Crasna. Ea se desprinde dintr-o epistolă expediată de groful Kuun Gergely prietenului său baronul Wesselényi Miklós la data de 22 aprilie. Plângându-se de incompetența funcționarilor comitatensi, îi relata despre atitudinea arogantă a judeului nobiliar Szentmarjai. Fiind trimis la Giurtelecu Șimleului pentru a-i convinge pe săteni să continue slujbele iobăgești până la desființarea lor legală, solgăbirăul li s-a adresat pe un ton poruncitor, cerându-le să jure că vor păstra liniștea și că vor continua să presteze servituțiile datorate stăpânilor lor. Sătenii l-au refuzat însă deschis, declarându-i că vor menține liniștea, dar nu se vor angaja să mai îndeplinească slujbele iobăgești în condițiile în care ele vor înceta în comitatele învecinate din vest odată cu ziua de paști și de Sfântul Gheorghe. În continuare el recunoaște că în multe localități din comitatul Crasna sătenii s-au sustras de la îndeplinirea robotelor. În încheiere opinează că țăranii ar trebui lămuriți de preoți ca de aici înainte să accepte să lucreze pe bani la foștii lor domni de pământ³⁷.

³⁵ *Idem*, p. 104-105 și 201-202.

³⁶ *Idem*, p. 122-125.

³⁷ *Idem*, p. 239-242.

O amploare mai mare va lua mișcarea iobagilor contra robotelor în Zarand, invecinat înspre vest și sud-vest cu comitatele Arad și Caraș-Severin. Ea se reflectă în raportul comitelui suprem al comitatului Zarand, Kozma Pál, înaintat guvernatorului Teleki la 19 aprilie. Raportul relevă mai întâi că oficialitatea comitatensă s-a întrunit imediat după ce s-a aflat de anunțarea sistării obligațiilor iobăgești în Caraș-Severin și Arad. Cu această ocazie s-a decis trimiterea pe sate a unor comisii pentru a preveni declanșarea unor răzvrătiri. La încercările membrilor comisiilor de a-i lămuri pe iobagi să aștepte cu răbdare anularea prestațiilor urbariale pe cale legală, în unele sate locuitorii au pretins introducerea imediată a concesiilor acordate în Banat și Ungaria. Până la urmă au fixat un termen de maximum trei luni. Cu scopul de a evita agitațiile, membrii comisiilor au acceptat termenul. După ce au raportat compromisul, dregătoria i-a trimis din nou cu instrucțiunea de a condiționa traducerea în viață a promisiunii emancipării de servituțile feudale, fie de uniunea Transilvaniei cu Ungaria, fie de reanexarea comitatului Zarand la statul ungar. În acest sens membrii comisiilor trebuiau să-i informeze pe țărani că oficialitatea comitatensă a intervenit deja pe lângă palatin și guvernul Ungariei. Dar locuitorii din Aciuța, Pleșcuța, Dumbrava, Gura Văii, Tălagiu și Budești n-au dat suficient credit îndemnurilor și promisiunilor. Îndeosebi sub influența celor din Aciuța, iobagii din aceste localități au declarat că ei nu vor mai continua să îndeplinească zile de robotă. Față de această atitudine, dregătoria comitatensă a decis ca pe lângă membrii comisiei să fie atașat și unul din preoții din Hălmagiu pentru a le da explicații sătenilor în limba română. Ca urmare, în câteva din localitățile de mai sus iobagii au promis că se vor supune. Totuși, în ciuda promisiunii, aceștia manifestau delăsare și lipsă de entuziasm la îndeplinirea robotelor. Cei din Aciuța, Tălagiu și Budești au persistat "cu încăpățănare în opoziția și nesupunerea lor". Rezistența cea mai dărză contra slujbelor iobăgești o manifestau cei din Aciuța, cu toate că 2/3 din ei nu le mai îndeplineau, deoarece de câțiva ani țineau în arendă pământurile alodiale ale nemeșilor Hollaki Ferenc și Gusztáv. Persistența rezistenței se datora și unor agitatori din satele invecinate ale comitatului Arad, precum și în urma răspândirii a tot felul de zvonuri. Cei din Aciuța n-au cedat nici în fața unor comisari militari care s-au alăturat celor civili. Refuzând să mai îndeplinească slujbele iobăgești, cei din Aciuța le-au declarat comisarilor militari "să mai aștepte și domnii că noi am așteptat destul". Iată de ce membrii civili și militari ai comisiei propun dregătoriei comitatense să trimită la Aciuța o companie de soldați de la Hălmagiu pentru pedepsirea lor³⁸.

Măsurile represive propuse oficialității comitatense n-au mai fost necesare, deoarece la 23 aprilie s-a publicat un decret guvernamental semnat de ministrul de interne de la Pesta, Szemere Bertalan. Prin el se aducea la cunoștință publică decizia anexării comitatelor Zarand, Crasna, Solnocul de Mijloc, a districtului Chioar și a orașului Zaláu la Ungaria pe baza unei legi adoptate în 1836 de către dieta de la Bratislava. În vederea realizării anexării se numeau împuterniciți ai guvernului ungar cu titulatura de comisari regali în frunte cu baronul Wesselényi Miklós³⁹.

Cinci zile mai târziu, la 28 aprilie, se difuza textul tipărit în limba română cu titlul "Rânduială", semnat de același ministru de interne Szemere Bertalan. Tex-

³⁸ *Idem*, p. 166-174.

³⁹ *Idem*, p. 245-246.

tul era o completare explicativă a decretului din 23 aprilie. El reiterea hotărîrea trecerii celor patru unități administrativ-teritoriale și a orașului Zalău de sub autoritatea Guberniului, Tezaurariatului și a Tablei crăiești ale Transilvaniei, sub aceea a organelor executive și judecătorești ale Ungariei. În plus promitea că pe măsură ce anexarea se va efectua sub îndrumarea comisarilor regali, se vor extinde asupra lor și reformele din Ungaria, inclusiv legea agrară. Astfel, în punctul al doilea se statua că odată cu anexarea, pământurile aflate până acum doar în folosința iobagilor și jelerilor urbariali deveneau proprietatea lor deplină. Tot astfel deveneau proprietate deplină și pământurile alodiale ce au aparținut stăpânilor feudali. La punctul trei se preciza "că după colonicaure, adică pământuri ce au fost iobăgești, nici un fel de robotă, slujbă, dezmă [dijmă] domnească, dezmă popească și orice fel de tribut domnesc în înțelesul legii a 10-a [din anul] 1848 au încetat". În primul aliniat se atenționa însă că rămâneau în vigoare impozitele și celelalte obligații față de stat⁴⁰.

Anexarea Partiumului nord-estic se va efectua în luna mai. Drept urmare, pe parcursul acestei luni se vor extinde efectele legii agrare votate de dieta de la Bratislava și în satele districtului Chloar și ale comitatelor Solnocul de Mijloc, Crasna și Zarand. La 20 mai, comisarii Beöthy Ödön și Somossi Ignác, care au dirijat ceremonia anexării în Zarand, i-au comunicat baronului Wesselényi Miklós că în timpul ei au anunțat încetarea oficială a slujbelor iobăgești pe teritoriul acestui comitat.⁴¹ Iobagii și jelerii urbariali deveneau astfel și aici oameni liberi și proprietari deplini pe sesiile sau fracțiunile lor de șesii, asupra cărora nu avuseseră până la 1 ianuarie 1848 decât drept de posesiune. În luna mai vor înceta, de aceea, mișcările țărănești contra prestațiilor urbariale și pe teritoriul Partiumului nord-estic. De acum încolo nu se vor mai înregistra astfel de acțiuni decât în acele sate în care existau jeleri alodiali și curiali, excluși și aici de la eliberare și impropietărire.

Din Partiumul nord-estic mișcările țăranilor dependenți contra slujbelor iobăgești se vor propaga, începând cu a doua jumătate a lunii aprilie, în comitatele învecinate Hunedoara, Dăbâca și Solnocul Interior, iar în luna mai și în celelalte unități administrativ-teritoriale ale Marelui Principat al Transilvaniei. Încă la 17 aprilie administratorul moșiei familiei Jósika din Brănișca îi raportează inspectorului domenal că "slujbele iobăgești nu mai sunt prestate acum de sate întregi" din comitatul Hunedoara⁴². Documentele confirmă o astfel de situație în ultima decadă a lunii aprilie și pe parcursul lunii mai pe domeniul familiei baronului Bornemisza care avea centrul la Ilia. La 20 aprilie, administratorul acestui domeniu, Nagy József, se plânga stăpânului său că întâmpina dificultăți în efectuarea muncilor agricole pe pământurile alodiale, deoarece iobagii fie că refuzau să-și îndeplinească îndatoririle urbariale, fie răspundeau la chemare doar câțiva și aceștia lucrau de mântuială. Dându-i ca exemplu pe sătenii din Bretea Mureșeană, Ulieș și Gothatea, el conchide: "țăranii nu vor nicicum să lucreze pentru domeniu; ba sunt oameni care au declarat că nu vor munci nici pe bani"⁴³. Despre nesupunerea iobagilor săi, baronul Bornemisza a informat Guberniul, al cărui membru era, la 3 și 26 mai. Cea de-a doua informare releva că între iobagii care

⁴⁰ *Idem*, p. 379-380.

⁴¹ *Idem*, IV, p. 275-276.

⁴² *Idem*, II, p. 100-101.

⁴³ *Idem*, p. 404-406.

manifestau o opoziție deschisă împotriva robotelor, alături de cei din Bretea Mureșeană, Ulieș și Gothatea mai figurau și aceia din Valea Poienii, Certej, Vorța și Săcămaș. Printre "instigatorii" țăranilor la nesupunere, pe baza raportului administratorului său, îl menționa pe preotul din Gothatea. Guvernul a luat în discuție sesizarea lui Bornemisza în aceeași zi de 26 mai și a decis numirea în calitate de comisar crăiesc a unui alt baron: Győrfy Sámuel. Acestuia i se trasa misiunea de a se deplasa în cele șapte sate recalcitrante, însoțit de o unitate militară. Dacă iobagii nu vor putea fi convinși să reia prestarea robotelor până la desființarea lor legală, să recurgă și la forța de presiune a soldaților⁴⁴.

O amploare mult mai mare vor lua acțiunile țăărănești de împotrivire față de prestarea slujbelor iobăgești în comitatul Dăbâca. Aici centrul rezistenței va deveni, spre sfârșitul lunii aprilie, comuna Dragu. Exemplul ei va antrena rând pe rând, până la începutul lunii mai, și localitățile Ugruțiu, Voievodeni, Așchileu Mic, Cristorel, Chechiș, Borșa, Răscruci, Poptelec, Giula, Ciumăfaia, Adalin, Agrij, Trestia, Bucium, Chendrea, Fizeș și chiar Bonțida, centrul de reședință al comitatului Dăbâca. O primă referire la refuzul iobagilor din Dragu de a mai îndeplini robotele conține o adresă a guvernatorului Teleki, trimisă la 19 aprilie episcopului Lemeni pentru a-l atenționa asupra rolului preotului greco-catolic V. Munteanu din Voievodeni în declanșarea mișcării de nesupunere a satelor din jurul acestei localități⁴⁵. Informații mai precise cuprinde scrisoarea din 20 aprilie a stăpânului iobagilor din Dragu, baronul Wesselényi Ferenc, înaintată aceluiași guvernator Teleki. Epistola începe astfel: "Domeniul meu din Dragu s-a eliberat cu de la sine putere de obligațiile iobăgești duminică, adevă în 16 aprilie; instigatorul este preotul român din Voievodeni". El sublinia că toate încercările lui și ale administratorului său de a-i convinge pe săteni să nu încerce să-și câștige drepturile prin forță, în "contra legii și ordinii", n-au dat nici un rezultat. În încheiere se arată indignat că iobagii n-au fost receptivi nici la propunerea pe care le-a făcut-o prin intermediul preotului de a-i ierta "de jumătate ori chiar de întreaga slujbă, numai să ceară și să petiționeze"⁴⁶.

Guvernul de la Cluj a reacționat, numindu-l pe unul din funcționarii săi, Szabó József, în calitate de vicecomisar teritorial. Lui i s-a încredințat misiunea de a se deplasa la Dragu pentru a-i aduce pe locuitori la ascultare cu concursul dregătorilor comitatensii. Dacă nu reușea să-i convingă prin mijloace pașnice, urma să i se pună la dispoziție unitățile militare ce staționau la Bonțida și Răscruci⁴⁷. De aici înainte, evenimentele de la Dragu și împrejurimi vor determina o corespondență intensă între vicecomisarul Szabó și dregătorii comitatului Dăbâca pe de o parte și Guvernul pe de altă parte; de asemenea între stăpânii feudali din satele nesupuse și guvernatorul Teleki. Astfel, plângerile unor atari domni de pământ semnaleză încetarea robotelor în comunele Voievodeni, Gârbău și Așchileu Mic, începând cu 24 aprilie, deci a doua zi după ce ele s-au sistat oficial în comitatele vestice și bănățene. Pe baza uneia din aceste plângeri, guvernatorul Teleki îl atenționa pe vicecomisarul Szabó József că la 26 aprilie, în Așchileu s-a depus un jurământ, în cadrul unei ceremonii conduse de preot, prin care sătenii s-au angajat "să nu mai presteze robotele"⁴⁸.

⁴⁴ *Idem*, III, p. 156-157; IV, p. 557-559; V, p. 4-6 și 12-13.

⁴⁵ *Idem*, II, p. 141-142.

⁴⁶ *Idem*, p. 177-178.

⁴⁷ *Idem*, p. 242-244.

⁴⁸ *Idem*, p. 296-297, 310-311, 410 și III, p. 6-7.

Rezistența iobagilor din Dragu, neputând fi înfrântă prin mijloace pașnice, a determinat extinderea ei. De aceea primjudele diriguitor al comitatului Dăbâca, groful Wass Samu, a intervenit la guvernatorul Teleki în 27 aprilie, pronunțându-se pentru punerea la dispoziția vicecomisarului Szabó József a unităților militare de la Bonțida și Răscruți. În intervenția sa reliefa rolul preoților greco-catolici în extinderea revoltelor contra slujbelor iobăgești⁴⁹. Într-un raport adresat guvernatorului Teleki la 30 aprilie, Szabó József sublinia influența răzvrătirii din comuna unde staționa asupra satelor învecinate cu cuvintele "în jur mai multe localități refuză prestațiile urbariale, făranii așteptând deznodământul evenimentelor de la Dragu". Din raport reiese că avea deja la dispoziție o unitate militară de 60 de soldați. Totuși mai solicita încă 50 de infanteriști din regimentul Sivkovich care staționa la Cluj, pentru a putea pacifica localitățile recalcitrante⁵⁰.

Luând în discuție raportul vicecomisarului teritorial, la 1 mai Guberniul decidea rămânerea celor 60 de soldați la Dragu, până ce iobagii vor capitula. Până atunci sătenii vor fi obligați să întrețină atât soldații cu alimente, cât și caii acestora cu furaje. Această obligație era adusă, în 2 mai, la cunoștința locuitorilor sub forma unei rezoluții care constituia un răspuns la o petiție a lor⁵¹.

Povara alimentării soldaților n-a frânt însă rezistența iobagilor din Dragu. Dovadă în acest sens este declarația pe care ei i-au făcut-o la 8 mai vicecomisarului că "până vor avea cu ce să-i întrețină, îi vor hrăni"⁵². Cu data de 8 mai i-a fost înaintat Guberniului procesul-verbal al anchetei efectuate în zilele precedente la Dragu de către vicecomisarul Szabó József, secondat de vicecomitele Orbók Elek și de judele nobiliar Bocskor Mihály, ultimii doi dregători comitatensi. Procesul-verbal evidențiază că la declanșarea refuzului prestării slujbelor iobăgești au contribuit fratele preotului din Dragu, parohul Ilie Ghiețe însuși și colegul lui, V. Munteanu din Voievodeni. Cel dintâi, fiind student, a venit în vacanță, în jurul datei de 15 aprilie, aducând cu el o proclamație. Cel de-al treilea, sosind la Dragu pentru a boteza fiica nou născută a preotului Ilie Ghiețe, a luat cu el proclamația pentru a o citi enoriașilor săi. Dar, în drum spre casă, a făcut-o cunoscută unor săteni din Dragu. Aceștia, aducând-o la cunoștința satului, locuitorii l-au obligat mai întâi pe student și apoi pe paroh să le-o citească. Proclamația vestea că a sosit ziua libertății românilor și îndemna direct să nu se mai îndeplinească obligațiile iobăgești. În consecință, cu data de 16 aprilie au încetat să le mai presteze.

Referitor la rolul preotului din Voievodeni în extinderea refuzului robotelor în satele învecinate, câțiva martori din Călacea, Var și Sânpetru, interogați cu prilejul anchetei de la Dragu, au relatat că în joia Paștilor, deci în 20 aprilie, judele nobiliar Bocskor Mihály a adunat la Cristorel reprezentanți ai satelor plasei pe care o administra. Judele nobiliar s-a străduit să-i lămurească pe cei prezenți la adunare să-și îndeplinească obligațiile feudale până la desființarea lor pe calea legii. Dar parohul din Voievodeni i-a cerut să-i lase în pace. El le-a sugerat participanților că chiar dacă li se vor pretinde zilele de robotă până la încetarea lor legală, o să le răscumpere eventual cu bani. Îndemnul fiind răspândit de participanți printre consăteni după ce s-au reîntors acasă, a determinat fie încetarea totală a robotelor, fie prestarea lor parțială și de mântuială⁵³.

⁴⁹ *Idem*, II, p. 365-368.

⁵⁰ *Idem*, III, p. 15-17.

⁵¹ *Idem*, p. 54-56 și 86-89.

⁵² *Idem*, p. 329-331.

⁵³ *Idem*, p. 333-345.

Prelungirea rezistenței iobagilor din Dragu și mai ales extinderea refuzului prestării robotelor pe o arie tot mai largă a cauzat iritarea și neliniștea autorităților comitatense și guberniale. Neliniștea era accentuată de îndrăzneala declarațiilor unora din cei arestați ca "instigatori". Printre ei, Szabó József îl menționa, într-un raport din 8 mai, pe Ion Cristea al Ceterașului din satul Adalin. Cu prilejul anchetării, acesta a afirmat cu curaj că "nu va mai face robotă chiar dacă i se va tăia capul".⁵⁴

Neliniște provocau autorităților nobiliare consfăturile sătenilor și hotărârile adoptate cu astfel de ocazii de acționa solidar în rezistența lor contra slujbelor iobăgești. Atari adunări l-au determinat pe locțiitorul funcției de comite al comitatului Dăbâca să-și exprime teama, într-un raport înaintat Guberniului la 5 mai, că ele ar putea să ducă la o noapte a "Sfântului Bartolomeu" în Transilvania.⁵⁵

Pentru a înfrânge împotrivirea iobagilor față de prestarea robotelor și mai ales cu scopul de a stopa extinderea ei, la 2 mai, Guberniul a decis să mai numească un comisar gubernial în persoana grofului Béldi Ferenc. Lui i s-a încredințat misiunea de a pune capăt rezistenței mai întâi la Borșa și apoi în satele învecinate Giula și Ciumăfaia. O informare a primjudei diriguitor al comitatului Dăbâca, groful Wass Sámuel, înaintată Guberniului la 5 mai, atrăgea atenția că la Borșa sătenii nu s-au mulțumit cu refuzul îndeplinirii obligațiilor feudale. Cu temeritate au alungat lucrătorii angajați pe plată de către curțile nobiliare din alte plăși. La Giula și Ciumăfaia, răzvrățiții i-au amenințat cu moartea pe argați sau curialiști, punându-i să jure că-și vor părăsi stăpânii. Chiar și pe jelerii așezați pe alodii i-au forțat să nu-și mai îndeplinească îndatoririle la care s-au angajat pe bază de contract. Mai mult, în prima localitate au încercat și ocuparea unor pământuri alodiale. Iată de ce Guberniul a intervenit pe lângă generalul Gallbrunn, comandantul armatei din garnizoana orașului Cluj, pentru a-i pune la dispoziție comisarului Béldi Ferenc o companie din regimentul Sivkovich. Însoțit de această companie, el va poposi mai întâi la Borșa și, conform raportului său din 7 mai, după patru zile de strădanie a reușit pacificarea localității. Raportul relevă că după ce s-a consultat cu nemeșii și cu preoții și și-a asigurat concursul primjudei diriguitor, a arestat 12 săteni considerați ca inițiatori și "instigatori" ai răzmeriței. Apoi a încercat să-i convingă pe ceilalți iobagi să se supună. Dar aceștia nu numai că nu i-au dat ascultare, ci, printr-o atitudine amenințătoare, i-au pretins plini de mânie "cu zgomot și gălăgie mare" să-i elibereze de cei arestați. Numai după ce Béldi a ordonat soldaților să încarce armele și să ia poziție de tragere, sătenii revoltați au părăsit locul unde erau deținuți arestații. Imediat după retragerea răzvrătiților a trecut la pedepsirea arestaților cu lovituri de băț. Maltratarea acestora, dar mai ales povara întreținerii soldaților, i-a determinat pe săteni să cedeze și să declare că se vor reîntoarce la "ordinea legală". După cei din Borșa, au capitulat și iobagii din Giula și Ciumăfaia, care au asistat de altfel și ei la pedepsirea arestaților.⁵⁶

"Eficiența" acțiunii grofului Béldi Ferenc va deschide calea ingenunchierii și a țăranilor din satele domeniului Dragu. Într-adevăr, tot la 7 mai, vicecomisarul teritorial Szabó József îi raporta guvernatorului Teleki că în zilele precedente a

⁵⁴ *Ibidem.*

⁵⁵ *Idem.*, p. 212-214.

⁵⁶ *Idem.*, p. 89-91, 199-201, 291-295 și 296-297.

reuşit să restabilească ordinea la Aşchileu Mic şi la Cristorel, unde s-au reluat robotele. Nu însă şi la Dragu, Zimbtor sau Gârbou, unde sătenii continuau să persiste în nesupunerea lor. În consecinţă, cerea să se trimită încă o unitate militară la Dragu, motivând că numai dacă fiecărei gospodării iobăgeşti îi vor fi repartizaţi 3-4 soldaţi pentru a fi întreţinuţi, rezistenţa sătenilor va ceda⁵⁷. De fapt rezistenţa celor din Dragu va începe să se fisureze începând cu 10 mai în faţa pericolului transpunerii în practică de comisar a avertismentului că le va confiscă vitele şi le va vinde la târgul de la Cluj pentru acoperirea diurnei sale şi a celorlalţi funcţionari care-l secundau. Despre acest avertisment îl informa pe guvernatorul Teleki, cerându-i să-l sprijine în vederea transpunerii lui în practică. Szabó József îl putea anunţa, în sfârşit, pe guvernatorul Teleki, la 12 mai, că iobagii din Dragu au capitulat, iar odată cu ei şi cei din Fizeş şi Ugruţiu⁵⁸.

Primjudele dirigitor al comitatului Dăbâca, prezent la capitulare împreună cu vicecomitele Orbók Elek, îi aducea şi el la cunoştinţa guvernatorului în aceeaşi zi de 12 mai că "localităţile aparţinătoare domeniului Dragu s-au potolit". Insista însă să fie aduse la ascultare fără întârziere şi satele plasei Panteicu care au încetat slujbele iobăgeşti în acelaşi timp cu acelea ale domeniului Dragu. Sublinia îndeosebi că înainte de toate se impunea pacificarea localităţilor Agrij şi Bucium "care s-au răzvrătit mai recent". De aceea propunea ca unitatea militară ce se va trimite de la Cluj să fie îndreptată mai întâi spre aceste două sate şi apoi spre celelalte "până când toate răzvrătirile vor fi potolite şi ordinea va fi restabilită"⁵⁹.

Pentru a accelera procesul de pacificare a satelor ce se învecinau cu domeniul Dragu, Guvernul a mai numit un comisar în persoana grofului Karacsai Sándor. Ordinul numirii lui datează din 9 mai şi prin el i se trasa, între altele, misiunea de a se deplasa la Chechiş pentru a-i aduce la ascultare pe urbarialişti "care au refuzat categoric prestarea slujbelor iobăgeşti"⁶⁰. La el se referea în raportul său din 12 mai şi Szabó József, propunându-l pentru înfrângerea rezistenţei iobagilor din Gârbou. Din raport reiese că noul comisar dispunea de o unitate militară de represiune de trei ori mai numeroasă decât aceea pe care o avusese el la Dragu. Două zile mai târziu, acelaşi Szabó József, precizându-i guvernatorului că urbarialiştii de pe domeniul Dragu au dat două scrisori de cheazăşie în legătură cu reluarea robotelor, îi aducea totodată la cunoştinţă că l-a informat pe contele Karacsai despre încetarea rezistenţei şi la Gârbou, în condiţiile facilităţilor acordate de baronul Jósika Lajos⁶¹. Despre încetarea împotrivirii faţă de slujbele iobăgeşti la Dragu, Agrij, Bucium şi Gârbou, guvernatorul Teleki a fost informat la 14 mai şi de primjudele dirigitor, groful Wass Sámuel. În plus mai menţiona că au reluat prestarea robotelor şi urbarialiştii din Chechiş şi Chendrea⁶².

Aşadar abia către mijlocul lunii mai autorităţile nobiliare au putut înfrânge dârza opoziţie a ţăranilor dependenţi din comitatul Dăbâca, al căror principal centru de rezistenţă l-a constituit comuna Dragu. Ei au fost nevoiţi să cedeze în faţa pericolului de a-şi pierde animalele a căror forţă de tracţiune era indispensabilă efectuării principalelor munci agricole. Timp de aproximativ trei săptămâni

⁵⁷ *Idem*, p. 295-296.

⁵⁸ *Idem*, p. 407-409 şi 479-480.

⁵⁹ *Idem*, p. 476-477.

⁶⁰ *Idem*, p. 397.

⁶¹ *Idem*, p. 479-480 şi 553.

⁶² *Idem*, p. 554-555.

opoziția iobagilor de pe domeniul Dragu a captat atenția nu numai a locuitorilor satelor din comitatul Dăbâca, ci și a celor din localitățile învecinate din Solnocul Interior. Dovadă în această privință este raportul primjudelei diriguitor al comitatului Solnocul Interior, Mosa József, trimis la 24 aprilie guvernatorului Teleki. În raport semnalează că, sub influența evenimentelor din Maramureș și Solnocul de Mijloc, și în satele din Solnocul Interior ce se învecinau cu aceste comitate țărani intenționau să nu mai îndeplinească nici ei obligațiile lor urbariale. Potrivit relatărilor solgăbirăului de plasă, "la Bobâlna și Ciubăncuța acest lucru s-a și întâmplat"⁶³. La influența mișcărilor contra slujbelor iobăgești din Solnocul de Mijloc se referă și baronul Jósika Miklós într-o epistolă din 30 aprilie, adresată amicului său Wesselényi Miklós. Făcând aluzie la iobagii acestuia de pe domeniul Jiboului care, la reducerea robotei la o zi pe săptămână, au răspuns refuzând-o în întregime, Jósika Miklós îi relatea că la fel s-au petrecut lucrurile și pe moșiile sale de la Gârbou din comitatul Dăbâca și de la Gâlgău din Solnocul Interior. Drept urmare, a ajuns să fie "inconjurat ca într-un cerc de satele care s-au eliberat cu de la sine putere". De aceea, deși inițial se gândise să reducă și el doar parțial robota, pentru a nu păți ca la Surduc, s-a decis să-și scutească propriii iobagi de toate obligațiile urbariale, cu câteva zile mai repede față de desființarea lor oficială⁶⁴. Cu patru zile mai devreme, la 26 aprilie, guvernatorul Teleki, adresându-i-se vicecomisarului teritorial Szabó József, îi aducea la cunoștință plângerea contesei Csáki Rozália. Din plângere rezultă că, începând cu 24 aprilie, iobagii din satele ce aparțineau domeniului acesteia de la Gârbou au refuzat "robota cu o nespuse revoltă". Printre satele menționate figura și localitatea Solomon din Solnocul Interior. Iată de ce îi cerea ca, după aducerea la ascultare a locuitorilor din Dragu, să se deplaseze și la Gârbou, pentru a-i liniști și pe iobagii contesei Csáki. În legătură cu această însărcinare îi preciza că l-a abordat și pe primjudele diriguitor al comitatului Solnocul Interior, Mosa József și i-a indicat să colaboreze la pacificarea sătenilor din localitatea Solomon⁶⁵. La 4 mai, guvernatorul Teleki îl înștiința pe același vicecomisar teritorial Szabó József că datorită îndemnurilor fiului preotului din Cuceu, oamenii baronului Jósika Miklós din Gâlgău "au refuzat din nou slujbele iobăgești". În consecință îi indica să-l trimită pe judele nobiliar Farkas István din plasa Panticu la Gâlgău pentru a-l ancheta pe "instigator" și a încerca să-i convingă pe săteni să reia prestațiile urbariale⁶⁶. Abia la 14 mai va putea Szabó József să-l vestească pe guvernator că i-a adus la ascultare pe iobagii din Gârbou, Gâlgău și Solomon⁶⁷.

Amploarea împotrivirii iobagilor din comitatul Dăbâca a influențat nu numai sătenii din Solnocul Interior, ci și pe cei din comitatul Cluj. Și aici răzvrătirea contra robotelor s-a manifestat pe scară largă în ultima decadă din aprilie și în prima jumătate a lunii mai. Rapoartele oficialității comitatense semnalează astfel de răzvrătiri în localitățile Bercea, Zimboru, Mierța, Sutoru, Sâncraiu Almașului și Nădășelu. O plângere a arendașului Miskoltzi Sámuel din 8 mai relevă că locuitorii din Nădășelu, urmând pilda altor comune, au refuzat să mai presteze muncile urbariale încă înainte de Paști (deci de 23 aprilie). Încercarea

⁶³ *Idem*, II, p. 261-262.

⁶⁴ *Idem*, III, p. 44-46.

⁶⁵ *Idem*, II, p. 310-311.

⁶⁶ *Idem*, III, p. 167-168.

⁶⁷ *Idem*, p. 553.

judelui nobiliar de a-i liniști n-a dat nici un rezultat. Dimpotrivă, i-a determinat să țină adunări sâțești, unde au hotărît să-i pedepsească pe cei ce ar înclina să efectueze lucrul domnesc și chiar pe aceia care ar intenționa să presteze munci în contul unor datorii sau pe bani. Proprietarul domeniului din Nădășelu, consilierul Lészai Lajos, confirmă cele spuse de arendașul său. Totodată atrăgea atenția că nici în comunele învecinate nu se mai îndeplinea munca domnească, "toate voind să urmeze exemplul celor din Nădășelu". În confirmarea sa, consilierul Lészai făcea referire la hotărîrea obștii sâțești din această localitate de a-i pedepsi pe cei ce vor merge totuși la robote cu o amendă de 3 florini pe seama casieriei comunale⁶⁸. Parvenindu-i aceste informații, comitele suprem al comitatului Cluj, Matskási Pál, le-a comunicat în aceeași zi guvernatorului Teleki. Cu patru zile mai devreme, în 4 mai, Matskási Pál îi raporta guvernatorului că la Bercea, Mierța, Zimboru, Sutoru și la Sâncraiu Almașului vinovați de "instigarea" țăranilor la neîndeplinirea slujbelor iobăgești erau preoții greco-catolici⁶⁹.

Extinderea refuzului prestațiilor urbariale în comitatul Cluj se reflectă clar într-o dare de seamă a protopopului greco-catolic Ioan Fekete-Negruiș și a conțepistului gubernial Makoldi Sámuel. Din ea se desprinde că în zilele de 7 și 8 mai s-au conformat dispoziției guberniale și au cutreierat mai multe localități, unde s-au semnalat împotriviri față de continuarea obligațiilor în muncă datorate proprietarilor feudali. N-au ajuns însă la nici un rezultat în comunele vizitate. La încercările raportorilor de a-i convinge să revină la ascultare, în Sâncraiu Almașului, de pildă, sătenii le-au declarat că vor continua să fie fideli împăratului, dar fiindcă "în Ungaria nu se mai prestează robote, orice s-ar întâmpla, nici ei nu mai slujesc, chiar dacă vor pieri cu toții; în acest sens au și depus jurământul pe care-l vor respecta". Îndârjirea sătenilor n-a cedat nici în fața amenințării cuprinse într-o scrisoare a comisarului teritorial Szabó József, care-i vestea că, după ce-i va pacifica pe răzvrățiții din Dragu, se va deplasa în comuna lor secondat de 100 de husari. Mai mult, "au amenințat că trupa ce urma să sosească acolo, nu va primi alimente". La Berindu au constatat o situație și mai gravă, deoarece țăranii au avertizat că dacă vreo persoană, oricare ar fi ea, va mai veni în satul lor pentru a-i convinge să reia lucrul domnesc, va fi omorită. Totodată au mărturisit că dacă vreunul din locuitori va îndrăzni să mai îndeplinească "robota, în ciuda jurământului, va fi legat de stâlp timp de trei zile și va primi 25 de băte". O situație asemănătoare au găsit cei doi raportori la Popești, Mihăiești, Topa Mică, Sânpaul, Zimboru și "cu puține excepții", în aproape toate localitățile situate de-a lungul "drumului țării" ce ducea spre Zalău; deci până la marginea Sălajului poporul era răzvrătit. Darea de seamă se încheia cu propunerea de a se trimite în toate aceste sate un comisar gubernial energetic ca și la Borșa pentru a le pacifica⁷⁰.

Pe baza informațiilor primite, Guberniul i-a trasat comisarului Karacsai Sándor sarcina de a-i aduce la ascultare și pe sătenii răzvrățiți din comitatul Cluj. Groful Karacsai și-a luat misiunea în serios și în decurs de câteva zile a reușit să reprime răzvrătirile cu ajutorul puternicului detașament militar ce i s-a pus la dispoziție. Din cele raportate de el Guberniului reiese că, însoțit de doi funcționari comitatensi, s-a deplasat la 11 mai în Popești. Aici a arestat trei "instigatori" și le-a aplicat o pedeapsă corporală, "convingându-i" astfel pe răzvrățiți să se supună.

⁶⁸ *Idem*, p. 355-356.

⁶⁹ *Idem*, p. 178 și 326.

⁷⁰ *Idem*, p. 371-373.

Pedepsirea celor din Popești i-a determinat și pe cei din Berindu să capituleze. La Sâncraiu Almașului a ajuns în 12 mai. Amenințându-i pe "instigatori" cu maltratarea, a reușit și acolo să impună reluarea slujbelor iobăgești. În 13 mai, cei din Zimboru și Sutoru, numai la aflarea veștii că se îndreaptă spre ei secondat de armată, au dat asigurări stăpânilor că vor relua robotele. La 24 mai i-a readus la ascultare pe iobagii din Almașu Mare, Tămășeni și Gălășeni. Ajuns la Gălășeni, i-a somat pe cei din Țându, Bogdana, Băbiu și Cutiș să-și trimită reprezentanții și în fața lor le-a aplicat pedepse celor considerați "instigatori". În comuna Zimboru l-a arestat și l-a trimis la închisoarea comitatensă pe judele primar sătesc. Tot prin amenințare a restabilit ordinea la Huedin. La Nădășelu n-a mai fost necesar să facă deplasarea, deoarece între timp sătenii au renunțat la împotrăvire. Spre sfârșitul informării sale, contele Karacsai face propunerea suspendării notarului din Tămășeni, pentru că a acceptat să transpună în scris hotărîrea sătenilor de a nu se mai supune obligațiilor urbariale. Propune, de asemenea, punerea sub urmărire a fiului preotului din Almașu Mare, fiindcă, înainte de a pleca la Adunarea de la Blaj, a îndrăznit să-i îndemne pe săteni la solidaritate națională și totodată să nu accepte uniunea "cu patria maghiară, ci cu cea română"⁷¹.

În comitatul Turda împotrăvirea față de prestarea robotelor a pornit din comunele Rimetea și Colțești, locuite de iobagi maghiari. Îndeosebi cei din Rimetea se vor afirma ca un serios nucleu de rezistență împotrăvira prelungirii slujbelor iobăgești. Acest lucru se poate deduce din corespondența purtată între oficialitatea comitatensă și Guberniu în a doua jumătate a lui aprilie și pe parcursul lunii mai. La 18 aprilie, comitele suprem al comitatului Turda, groful Thoroczkai Miklós, pe baza informațiilor fratelui său Thoroczkai János, refugiat la Aiud, îl încunoștința pe guvernatorul Teleki că la 15 aprilie locuitorii din Rimetea au hotărît într-o adunare "să preia toate beneficiile nobiliare și să nu mai presteze slujbe iobăgești". A doua zi le-au urmat exemplul cei din comuna învecinată Colțești. Încercările de a-i aduce la ascultare au rămas fără efect. Mai mult, și-au trimis delegați în satele moțești pentru a le urma exemplul. Drept consecință nici iobagii din Izvoarele și Vălișoara nu mai mergeau la muncile urbariale⁷². Despre refuzul acestor munci în cele patru localități face referiri și raportul din 2 mai al judeului nobiliar Gaál Sámuel și al concepistului Tarsaly Gergely, adresat Guberniului. Cei doi raportori precizau că au încercat de două ori să le convingă să renunțe la răzvrătire. Dar în toate cele patru localități iobagii persistau în opoziția lor față de robote și continuau să nu mai respecte dreptul de cârciumărit al proprietarilor feudali. Pentru reprimarea răzvrătirii propuneau folosirea forței militare⁷³.

Exemplul iobagilor din plasa Rimetea va fi urmat și în alte sate situate în partea muntoasă a comitatului Turda. O înștiințare din 3 mai, parvenită comitelui suprem Thoroczkai Miklós din partea solgăbirăului plasei Iara, demonstrează că astfel stăteau lucrurile la Vidolm, Lunca, Poșaga de Jos și Poșaga de Sus. Judele nobiliar relatează că s-a deplasat în aceste sate și, după ce a stat de vorbă cu oamenii, a rămas cu impresia că i-a adus pe calea cea bună. Dar din plângerea administratorului domenal Konc Ádám rezultă că angajamentul locuitorilor de a-și îndeplini obligațiile față de stăpânii lor a fost doar formal⁷⁴.

⁷¹ *Idem*, p. 359-362.

⁷² *Idem*, II, p. 98-99 și 116-117.

⁷³ *Idem*, III, p. 119-121.

⁷⁴ *Idem*, p. 158-159.

Guberniul a sesizat că îndeosebi rezistența iobagilor din Rimetea și Colțești crea pericolul generalizării răzvrătirilor. De aceea a intervenit atât la generalul Gallbrunn din Cluj, cât și la Puchner, comandantul suprem al armatei din Transilvania, pentru a pune la dispoziția autorităților comitatului Turda un detașament militar. Dintr-o scurtă informare trimisă guvernatorului Teleki de către comitele suprem Thoroczkai Miklós la 21 mai reiese că la această dată reprimarea revoltei era un fapt împlinit. Se pare că la Izvoarele soldații au tras în săteni, deoarece în informare se fac referiri la consultațiile medicale acordate unor răniți care "au suferit leziuni ușoare, ba chiar neglijabile"⁷⁵.

Tot la 21 mai, judele nobiliar al plasei Iara relatează că a reușit să-i liniștească pe răzvrățiții din Poșaga de Sus, Poșaga de Jos, Lunca și Vidolm. Cei din ultima localitate s-au dovedit mai înclinați spre continuarea rezistenței. Totuși până la urmă au cedat⁷⁶.

Dar nu numai în zona muntoasă, ci și în sate din Câmpia Transilvaniei care aparțineau comitatului Turda s-au înregistrat refuzuri ale prestațiilor urbariale ori cel puțin îndeplinirea lor formală. De neglijență în efectuarea muncilor domnești își acuză nemeșii din Bogata de Mureș propriii iobagi într-o plângere înaintată forurilor comitatense la 22 mai. La 24 mai, contesa Bethlen Borbála și groful Degenfeld Otto își reclamau iobagii din Luduș că nu-și îndeplineau zilele de robotă cu care le erau datori. De aceea îl roagă pe comitele suprem să ia măsuri pentru a-i forța la ascultare⁷⁷.

Într-o adresă a Guberniului către generalul Puchner i se aduceau la cunoștință "semne de nesupunere" față de stăpâni și dregători la Dilau Vechi și la Iclandu Mare. De altfel, iobagii din Iclandu Mare, într-o petiție înaintată Guberniului spre sfârșitul lunii aprilie, avertizau că, dacă domniile de pământ nu le restituiau pășunea pentru boi pe care le-au răpit-o anterior, nu vor mai fi în stare să facă față îndatoririlor urbariale⁷⁸.

La fel ca în comitatul Turda, și în Alba de Jos documentele consemnează acțiuni de împotrivire contra robotelor atât în zona muntoasă, cât și în satele de șes. Aici rapoartele autorităților nobiliare le semnalează după prima Adunare națională de la Blaj din 30 aprilie. Scriindu-i guvernatorului Teleki la 4 mai, baronul Bánffy Miklós, comitele suprem al comitatului Alba de Jos, îi acuza pe "instigatori" că răspândeau zvonul potrivit căruia la viitoarea Adunare de la Blaj se va decide încetarea imediată a relațiilor "ce există pe baza legilor în vigoare între clasa proprietarilor de moșii și iobagi, fără a se ține cont de formele constituționale"⁷⁹. Cîteva zile mai târziu, șpanul cameral Lázár György din Câmpeni își înștiința superiorul ierarhic, directorul administrativ al domeniului minier al Zlatnei, pe Nemegyei János, că în 5 mai s-a deplasat la Vidra de Sus. Acolo s-a adresat celor câtorva sute de persoane aflate în biserică, pentru a anunța că la începutul săptămânii viitoare ar fi fost necesare mai multe brațe de muncă la plutăritul lemnelor în contul obligațiilor față de "înalta cămară". I-a fost dat însă să asculte voci din mulțime că s-a slujit destul până acum. De aici înainte Cămara să se descurce singură, fiindcă nu vor mai merge la plutăritul lemnelor. După ce

⁷⁵ *Idem*, IV, p. 336.

⁷⁶ *Idem*, p. 354.

⁷⁷ *Idem*, p. 398-399 și 506.

⁷⁸ *Idem*, p. 284-286 și II, p. 47-48.

⁷⁹ *Idem*, III, p. 179-180.

au ieșit din biserică li s-a adresat din nou, dar fără efect. Mai mult, i-au "declarat pe față" că pe viitor să nu mai fie trimiși la ei funcționari pentru a le cere muncă gratuită, fiindcă de acum erau oameni liberi. În susținerea acestei afirmații i-au mărturisit că se bazau pe o proclamație pe care le-a citit-o preotul Ioan Gomboș în biserică. A aflat proclamația la judele domenal Alexandru Iancu. Fiind scrisă cu litere chirilice, i-a făcut-o cunoscută fiul acestuia, tânărul Avram Iancu. Proclamația cuprindea într-adevăr afirmația că "iobăgia s-a desființat", dar și îndemnul la înarmare pentru a putea fi recâștigate, chiar cu prețul sângelui, libertatea și drepturile răpite. După citirea proclamației, tânărul Iancu i-a declarat că "națiunea română se simte destul de puternică pentru a-și recâștiga libertatea prin luptă". În încheiere, șpanul cameral preciza că și preotul Ioan Nicula din Vidra de Jos dispunea de un exemplar al proclamației; însă, fiind "mai versat în politică", n-a citit-o în biserică, ci o făcea cunoscută prin intermediul celor ce-l vizitau⁸⁰.

În satele din vecinătatea Blajului, împotrivirea față de slujbele iobăgești s-a produs concomitent cu opoziția față de anunțarea prin afișaj a introducerii statariului sau a stării excepționale. Astfel de situații sesizau oficialitatea comitatensă un notar și un solgăbirău în localitățile Obreja, Mihalț, Bucerdea Grănoasă, Crăciunel, Cisteiu, Cergău Mare și Beța. La Beța, locuită de iobași maghiari, când s-a anunțat statariul, săteanul Szűcs Márton a declarat injurând că nu va mai efectua robota. Pentru îndrăzneala lui, judele nobiliar l-a arestat. Dar consătenii lui s-au repezit asupra solgăbirăului și i-au impus prin forță eliberarea arestatului. Totodată au rupt și afișul despre statariu. De aceea dregătorii comitatensi cer la 15 mai trimiterea la Beța și în celelalte localități a unor detașamente militare de pedepsire a răzvrătiților după încheierea Adunării de la Blaj⁸¹.

O altă grupare de sate din Alba de Jos despre care documentele spun că s-au opus continuării prestațiilor urbariale a fost reprezentată de Turdaș, Șpălnaca, Hopârta, Șoroștin și Hoghilag. La primele patru se referă un raport din 20 mai semnat de primjudele nobiliar Boér Ferenc și de notarul Pogány Károly. În raport se semnală că răzvrățiții au înlocuit notarul maghiar cu unul român; au rupt afișele despre statariu; au interzis celor datornici să efectueze munci cu ziua în contul cametei; i-au oprit, în general, pe toți cei ce voiau să meargă la lucru la nemeși pe bani. La 23 mai cei doi funcționari comitatensi s-au adresat și guvernatorului Teleki, informându-l că nesupunerea la robote tindea să se generalizeze. Printre localitățile recalcitrante menționează acum Gusu și Bogatu Român, situate nu departe de Sibiu. Luând act de extinderea acțiunilor antifudale ale țăranilor, Guvernul solicita comandantului suprem, generalul Puchner, trimiterea contra localităților recalcitrante, fie a unor detașamente de grăniceri secui care staționau la Aiud, fie a unor unități militare de la Sibiu⁸².

O amploare asemănătoare vor lua acțiunile revoluționare contra slujbelor iobăgești și în satele comitatului Alba de Sus, format din insule și enclave răspândite printre scaunele săsești și secuiești. Corespondența dintre autoritățile comitatense și cele guberniale demonstrează că aici opoziția față de prestarea robotelor a început spre sfârșitul lunii aprilie și s-a prelungit până la începutul lui iunie. O primă sesizare a Guvernului de către comitele suprem al Albei de Sus,

⁸⁰ *Idem*, p. 366-369.

⁸¹ *Idem*, IV, p. 72-74.

⁸² *Idem*, p. 137-139, 267-270 și 355-358.

prof. Kálnoki Dénes, datează din 27 aprilie. La această dată el semna la fața preotului greco-catolic Ioachim Aron din Buia care le-a citit enoriașilor o proclamație în limba română. Interpretând-o eronat, pe baza ei "a eliberat imediat poporul de toate slujbele datorate domnilor". Fapta și-a agravat-o prin trimiterea proclamației în satele învecinate, pentru a fi adusă la cunoștința locuitorilor. Comitele suprem preciza că a reacționat prompt, deplasându-se în localitățile respective. Cu ajutorul preoților s-a străduit să le readucă la ascultare. Totuși, la Buia și Veseud sătenii "au declarat că nu vor mai presta slujbele iobăgești, iar pe cine ar îndrăzni să le mai îndeplinească îi vor ucide în bătăi". De aceea, în 28 aprilie a revenit la Buia în fruntea unui escadron de husari și a doua zi a dat ordin să se înfățișeze acolo reprezentanții celor 11 localități din cercul superior al comitatului. A doua zi s-a adresat celor prezenți, avertizându-i că trebuie să păstreze ordinea și să-și îndeplinească obligațiile. În caz contrar vor avea de întreținut importante efective militare pentru asigurarea liniștii. Dar, cu tot acest avertisment, cei din Buia au susținut că nu vor mai îndeplini prestațiile urbariale, orice s-ar întâmpla, "până când nu va veni ordin din partea împăratului". Cu declarația sătenilor din Buia s-au solidarizat și reprezentanții celorlalte 11 comune. Față de această atitudine cerea Guvernului instrucțiuni asupra modalității pe care o avea de urmat⁸³.

O scrisoare a funcționarului tezaurarial de la Sibiu, Tompa Imre, trimisă la 3 mai baronului Apor Károly, conține referiri la refuzul iobagilor români din Boarta, Călvasăr și Veseud de a mai presta robotele. Totodată autorul epistolei atribuie refuzul influenței comunelor săsești învecinate. Despre influența sașilor din Moardăș (scaunul Mediaș) asupra tulburărilor din comuna Mihăileni fac referiri, într-o plângere din 23 mai, preotul greco-catolic Paul Leb și chirurgul Székely Károly⁸⁴.

Alături de influența sașilor din scaunele învecinate, la extinderea mișcărilor contra prestațiilor urbariale a contribuit și Adunarea națională de la Blaj din 15-17 mai. Această influență este denunțată de dregătorii comitatensi în relatările lor din zilele ce-au urmat Adunării. Astfel au procedat primjudele nobiliar Motok Ferenc și notarul Mánási Ferenc într-un raport înaintat Guvernului la 19 mai. Bazându-se pe plângerile unor proprietari feudali, dar și a solgăbirăului, cei doi coraportori nominalizează localitățile Călvasăr și Mihăileni pentru "tulburarea liniștii publice". Referitor la sătenii din Ștenea menționează că refuză îndatoririle iobăgești și amenință pământurile alodiale. Pentru a impune ordinea cer Guvernului să intervină la Comandamentul suprem în vederea asigurării oficialității comitatense cu sprijinul unității de grăniceri secui care staționa la Mediaș⁸⁵.

Fiindcă cereri de ajutor militar a formulat anterior și comitele suprem Kálnoki Dénes, încă la 17 mai Guvernul s-a adresat comandantului suprem pentru a ordona detașamentului de cavalerie de la Biertan să colaboreze la înăbușirea "răscoalei care a izbucnit deja la Vecerd". La 25 mai, Comandamentul militar de la Sibiu aducea la cunoștința Guvernului că i s-au dat dispoziții comandantului companiei regimentului 1 de grăniceri secui de la Mediaș să se îndrepte spre Boarta, Călvasăr, Mihăileni și Ștenea, unde să se pună de acord cu primjudele nobiliar

⁸³ *Idem*, II, p. 359-360 și 424-426.

⁸⁴ *Idem*, III, p. 159-161 și IV, p. 452-453.

⁸⁵ *Idem*, III, p. 234-236.

Pocsa Ferenc asupra măsurilor ce trebuiau întreprinse. Totodată îl anunța că un detașament al regimentului de dragoni "Savoya", format din 40 de soldați, patru ofițeri și tot atâția subofițeri, se găsea din 20 mai la Metiș, centrul de reședință al comitatului Alba de Sus⁸⁶.

În legătură cu influența Adunării de la Blaj revelatoare pot fi considerate rapoartele juzilor nobiliari Somogyi István și Szabaszlai Lajos. Raportul celui dintâi datează din 28 mai și dă informații despre comuna Bratei. Pe parcursul lui relatează că, la sesizarea conților Haller Ferenc și József, s-a deplasat la Bratei, unde a constatat că iobagii nu mai îndeplineau prestațiile urbariale, datorită ideilor cu care s-au reîntors cei patru delegați ai satului de la Adunarea din 15-17 mai. Potrivit acestor idei, la Adunare s-ar fi hotărât desființarea relațiilor feudale. În consecință, n-ar trebui să mai efectueze munci gratuite. Totuși le vor mai îndeplini o vreme, dar fără a fi forțați și numai în măsura în care vor dispune de timpul necesar. Pe baza acestui raport, dregătoria comitatensă i-a dat dispoziții judeului nobiliar să meargă nu numai la Bratei, ci și la Grânari, unde situația era similară, cu misiunea de a-i depista și aresta pe "instigatori"⁸⁷.

Cel de-al doilea raport datează din 2 iunie și se referă la evenimentele din comuna Zlagna. Aici preotul i-a pus pe săteni să adere la jurământul de la Blaj. Totodată i-a declarat eliberați de sarcinile feudale și le-a adresat îndemnul "să nu mai presteze munci nici pe bani, nici în parte, pentru ca domeniul să fie constrâns să lase totul baltă"⁸⁸.

Revolta contra slujbelor iobăgești reflectă influența Adunării de la Blaj, dar și a comunelor săsești învecinate, nu numai în Alba de Sus, ci și în comitatul Târnava. Într-adevăr, până spre sfârșitul lunii aprilie, comitele suprem al comitatului Târnava, groful Haller Ignác, nu menționa în rapoartele sale către Guberniu decât intenția iobagilor din unele sate, ca Nadeșu Săsesc, de a nu mai presta muncile domnești. Doar despre oamenii domeniului Cetății de Baltă se plânge la 1 mai că "încep a se eschiva de la prestarea servituțiilor urbariale". Totuși, printre cei mai recalitrânți îi considera pe iobagii din Feișa. La 4 mai revine cu o nouă informație despre acțiunea sătenilor din Nadeșu Săsesc care "l-au silit pe preotul de acolo să le citească slobozenia dată de maiestatea sa"⁸⁹.

Informații mai ample despre influența exercitată de tinerii intelectuali români asupra țăranilor în zilele ce-au urmat primei Adunări de la Blaj oferă comitelui suprem, la 5 mai, judele nobiliar Tolnai Elek. Influența o explică prin răspândirea de către tineri a o serie de idei potrivit cărora: împăratul ar fi dat de mult ordinul de desființare a relațiilor urbariale, dar el ar fi fost ascuns de nobili, în înțelegere cu episcopul Ioan Lemeni, pentru a-i oprima în mod despotic pe iobagi; intelectualii ar fi trimiși ai monarhului pentru a-i anunța pe țărani despre scutirea lor de orice obligații; datorită acestei misiuni au și îndemnat sătenii să-și îndeplinească îndatoririle până la 15 mai, dar ulterior să nu mai execute nici măcar o zi de robotă. Răspândirea unor atari idei a făcut ca în multe locuri iobagii să nu se mai prezinte la muncile domnești sau să le efectueze cu întârziere și prost. Judele nobiliar dă ca exemplu chiar localitatea Biia, centrul plasei pe care o ad-

⁸⁶ *Idem*, IV, p. 137 și 529-530.

⁸⁷ *Idem*, V, p. 99-100 și 311-314.

⁸⁸ *Idem*, p. 435-436.

⁸⁹ *Idem*, II, p. 361-364 și III, p. 72-74 și 176-177.

ministra. Prin intermediul judeului primar, sătenii i-au trimis vorbă administratorului domeniului baronului Radák István că vor mai presta slujbele iobăgești numai încă o săptămână. Ulterior să nu mai îndrăznească nimeni să-i mâne la lucru⁹⁰. La activitatea tinerilor intelectuali români, pe care-i califica "instigatori", făcea referiri și primjudele nobiliar Földvári Ferenc într-o intervenție a sa din 6 mai la guvernatorul Teleki. El îi acuză pe "instigatori" că agită spiritele și așa tulburate, încât "în unele locuri iobagii refuză prestarea slujbelor datorate proprietarilor de moșii"⁹¹. Într-un nou raport către Guvernul, din 8 mai, comitele suprem Haller Ignác arăta că vicecomitele nu i-a furnizat deocamdată informații despre satele domeniului Cetății de Baltă. I s-a adus însă la cunoștință că la Laslău Mic din cercul de sus sătenii continuă să se opună "prestațiilor urbariale chiar și după somația judeului nobiliar". De împotrivire contra slujbelor iobăgești erau acuzați și locuitorii din Ormeniș, deși judele primar sas l-a asigurat că aceștia le vor relua. O învinuire asemănătoare aduceau doi membri ai consiliului din Dumbrăveni contra iobagilor acestui orașel din Ernea și Vișoara. De fapt, ei le îndeplineau deocamdată nepunctual, dar au declarat că nu le vor mai efectua. Dacă la 8 mai groful Haller n-avea știri despre atitudinea iobagilor din satele domeniului Cetății de Baltă, în schimb zece zile mai târziu putea preciza că Adunarea de la Blaj a avut ca rezultat refuzul "încăpățânat" al acestora de a-și mai îndeplini obligațiile urbariale. În ziua următoare, la 19 mai, Barra Károly, administratorul domeniului grofului Bethlen Ferenc, atenționa și el comitetul pentru păstrarea ordinii constituite din comitatul Târnava că la Feisa, Sântămăria și Tătârlăua care aparțineau domeniului Cetății de Baltă, sătenii se mențineau în atitudinea opoziționistă față de robote⁹².

Detalii interesante despre influența Adunării de la Blaj conține petiția a 18 nemeși din Micăsasa, adresată comitelui suprem al comitatului Târnava, la 21-22 mai. Petiția îi viza nu numai pe iobagii din Micăsasa, ci și pe cei din Chesler, Făget, Lodroman și Lunca. Din ea rezultă că unii săteni din aceste localități nu mai prestau de loc muncile domnești, iar alții le îndeplineau formal, în sensul că ieșeau la lucru pe la 12, pentru ca după 2-3 ore să plece acasă. La adunarea din ziua precedentă, cei din Micăsasa au hotărât să aplice o pedeapsă de 25 florini acclora care ar îndrăzni să prășească pământul alodial cu porumb "în parte". Pe cei din alte sate care ar accepta să lucreze "în parte" au decis "să-i omoare în băți". Încă înainte de a hotări cele de mai sus i-au obligat pe trei țărani maghiari să nu lucreze pe bani nemeșilor, conform înțelegerii. Drept urmare, nemeșii au ajuns în situația de a nu-și putea valorifica pământurile alodiale sub forma lucrului "în parte" ori prin angajarea forței de muncă pe baza unei retribuții bănești⁹³.

La rândul lor, primjudele diriguitor Földváry Ferenc și viconotarul Deesfalvi Simon József, într-o notă informativă către guvernatorul Teleki din 23 mai, scot în evidență influența sașilor asupra iobagilor din satele ce se învecinau cu scaunele săsești în zilele de după Adunarea de la Blaj. Nota informativă reliefează că în astfel de sate se manifestau acțiuni îndârjite atât contra robotelor, cât și împotriva angajării la lucru pe bani. În astfel de acțiuni, țărani erau încurajați și de preoți. Motivând că în satele răzvrătite s-au manifestat încercări de înlăturare a afișelor

⁹⁰ *Idem*, III, p. 223-226.

⁹¹ *Idem*, p. 252-254.

⁹² *Idem*, III, p. 346-347 și IV, p. 183-185 și 250-252.

⁹³ *Idem*, IV, p. 401-403.

ce anunțau introducerea tribunalelor statariale, precum și amenințări la adresa vieții și averii nemeșimii, coraportorii opinau că pentru reprimarea răzvrătiților erau necesare forțe militare considerabile⁹⁴.

La 30 mai, Gazda József din Nadășu Săsesc, într-o epistolă către stăpânul său, baronul Apor, se lamentează că din totalul iobagilor acestuia din Nadeș și Țigmandru, dacă ies la lucru vreo 10-15 pe săptămână. Iar atunci când sunt zoriți, răspund că trebuie să li se mulțumească pentru că "au slujit gratuit până acum". Iobagii altor nemeși din Nadeș, ca de pildă cei ai contelui Wass, n-au îndeplinit prestațiile urbariale de vreo patru săptămâni⁹⁵.

Acțiuni împotriva robotelor s-au produs și în scaunele secuiești. Totuși ele prezintă unele deosebiri față de cele din comitate. Până la 1848 în comitate au predominat proprietățile feudale și de aceea țărani au fost transformați aproape în totalitatea lor în iobagi și jeleri. În scaunele secuiești însă aproximativ 60%, deci mai mult de jumătate din lumea satelor, a continuat să fie formată din oameni liberi cu drept de proprietate asupra loturilor individuale, precum și asupra posesiunilor obștești. Acest lucru se explică prin rolul de păzitori ai graniței dinspre Moldova pe care l-au avut de-a lungul evului mediu. În virtutea unui atare rol, regimul habsburgic le-a impus în 1764 statutul de grăniceri secuilor din Odorhei, Ciuc, Trei-Scaune și parțial din micul scaun Arieș. Numai cei din scaunul Mureș au reușit să evite militarizarea. Totuși și în acest scaun majoritatea sătenilor au rămas oameni liberi până în 1848, chiar dacă aici numărul iobagilor era ceva mai mare decât în Trei-Scaune, Odorhei sau Ciuc. Din totalul de circa 40% cât reprezentau iobagii și jelerii în ansamblul populației din scaunele secuiești, cei dintâi formau 2/3. Mai trebuie precizat că în cadrul categoriilor de jeleri, în secuime cei alodiali și curiali dețineau o pondere mai însemnată decât în comitate, unde majoritatea o formau cei urbariali. Procentul mai mare de jeleri alodiali și curiali s-a datorat faptului că aceștia au fost angajați pe bază de contract și de familiile de grăniceri care nu dispuneau de doi sau mai mulți membri de sex bărbătesc. Așa se explică de ce, în primele săptămâni de după declanșarea revoluției, documentele consemnează frecvent în secuime încercări de alungare îndeosebi a argașilor, cum se mai numeau jelerii curiali. În sfârșit, mai trebuie subliniat că în scaunele secuiești lupta țărănilor dependenți contra slujbelor iobăgești va fi potențată de grăniceri. Aceștia îi vor incuraja și chiar îi vor obliga pe iobagi și pe jeleri să nu mai efectueze robotele pe pământurile alodiale ale nemeșilor. O astfel de situație reflectă scrisoarea administratorului Kónya István trimisă stăpânului său baronul Apor Lázár cu data de 2 mai. În scrisoare se plânge stăpânului său că din ziua de 24 aprilie a început să întâmpine greutăți în efectuarea muncilor agricole de primăvară pe alodiul domeniului, deoarece "ostășimea întărită din Turia îi amenință pe iobagi că-i omoară în bătai, dacă vor fi văzuți că merg la muncile domnești". Din cauza amenințărilor, iobagii acceptau eventual să presteze câte o zi pe săptămână numai după multe ezitări. Chiar și argașii, la care a trebuit să apeleze "spun că se tem de soldați"⁹⁶. Despre evenimentele de la Turia îi scrie la 11 mai baronului Apor Lázár de la Cancelaria aulică, sora sa. Informându-l despre pretenția grănicerilor de a li se restitui pășunile și pădurile răpite, autoarea epistolei afirmă: "iobagii tare se mai codesc să-și îndeplinească

⁹⁴ *Idem*, p. 425-428.

⁹⁵ *Idem*, V, p. 339-340.

⁹⁶ *Idem*, III, p. 124-126.

slujbele săptămânale; aceasta atât din cauza îndărătniciei lor, cât și din pricină că sunt instigați de militari⁹⁷.

Correspondența dintre dregătorii din Trei-Scaune de la sfârșitul lunii mai și de la începutul celei următoare relevă că mișcări contra slujbelor iobăgești au continuat să fie la ordinea zilei în satele acestei unități administrativ-teritoriale. Astfel, la 28 mai judele crăiesc suprem, Petrichevich Horváth Albert, îi raporta guvernatorului Teleki că, în colaborare cu comandantul regimentului de grăniceri, a inițiat o anchetă privind ocuparea unor alodii nemeșești la Ojdula. A luat de asemenea măsuri pentru potolirea iobagilor "instigați" de către secuicul Szabó Károly din Zălan care i-a îndemnat la refuzarea prestațiilor urbariale și la răscoală contra proprietarilor. Același jude suprem îi ordona, în ultima zi a lunii mai, judeului regesc al scaunului filial Sepsî să cerceteze situația de la Reci, unde se adresau îndemnuri urbarialiştilor de a înceta "indeplinirea robotelor și de a nu se mai supune față de proprietari"⁹⁸.

Tot în ultima zi a lunii mai, vicejudele regesc Lázár Dávid îl punea la curent pe superiorul său, judele crăiesc suprem din Trei-Scaune, despre o adunare populară care a avut loc în ziua precedentă la Cernatu de Jos. Cu ocazia ei, Gál Sándor, emisarul guvernului de la Pesta, le-a adresat participanților îndemnul de a se înrola ca voluntari pentru tabăra de instrucție de la Seghedin. Celor ce se înrolau le-a promis că "vor fi scutiți de servituțile urbariale". Drept urmare, aproape toți cei prezenți au manifestat dorința de a se înrola. Raportorul încheia cu cuvintele: "vestea că se va primi sesia [ca proprietate deplină] și că nu se va mai presta slujba iobăgească a făcut o vâlvă deosebită". Același jude regesc raporta oficialității scaunale cazul "instigatorului" Veres János. Cu prilejul unei întruniri menite să pună bazele gărzii cclătenești, "instigatorul" s-a urcat pe o masă și a strigat de trei ori că trădător va fi acela care "va mai ieși la robotă". Conștiința îndemnulului a fost că atunci când fratele raportorului și-a chemat iobagii la muncile domnești, nici unul n-a venit. Cazuri similare corespondența mai menționează în localitățile Coșeni, Ilieni și Dobolii de Jos⁹⁹.

În comparație cu scaunele secuiești, în cele săsești mișcările țărănești împotriva slujbelor iobăgești au fost mai puține, deoarece pe teritoriul lor proprietatea feudală ocupase suprafețe restrânse. Totodată și prestațiile iobăgești au fost în general mai ușoare. Muncile gratuite n-au depășit aici 2 zile pe săptămână. În plus, patriciatul săsesc, în calitatea lui de proprietar colectiv al celor câteva sate românești iobăgite, s-a arătat înclinat din primele zile ale revoluției să renunțe la robotele și dijmele urbariale și să redea ionagilor demnitatea de oameni liberi și de proprietari deplini pe sesiile lor. O astfel de înclinație răzbate în propunerile judeului crăiesc al scaunului Sebeș din 26 martie și în acelea ale senatorului sibian Kruger din 28 martie, înaintate Universității săsești din Sibiu¹⁰⁰. Mai edificatoare pot fi considerate instrucțiunile date deputaților sași aleși pentru Dieta stărilor privilegiate de la Cluj, la care se referă comitele Franz Salmen într-o adresă trimisă districtului Brașov la 11 mai. Potrivit acestor instrucțiuni, deputații sași trebuiau să susțină în ședințele dietei: înlăturarea printr-o lege a tuturor nedreptăților pe care le-a suferit poporul român; acordarea de drepturi politice

⁹⁷ *Idem*, p. 492-493.

⁹⁸ *Idem*, V, p. 102-103 și 372-374.

⁹⁹ *Idem*, p. 375 și 414.

¹⁰⁰ *Revoluția de la 1848...*, vol. I, p. 113-115 și 160.

pe seama românilor, inclusiv acela de a-și trimite reprezentanți în organul legislativ; desființarea robotelor și a celorlalte obligații urbariale care au constituit principala piedică în calea progresului material și spiritual al populației românești. Adresa se încheie cu afirmația că Universitatea săsească îi va elibera de orice prestații urbariale pe toți iobagii aflați sub jurisdicția sa. În răspunsul său din 25 mai, Magistratul sau consiliul districtului Brașov se declara de acord cu desființarea relațiilor feudale pe baza unei despăgubiri convenite domnilor de pământ. Orientarea Universității săsești răzbate și din răspunsul pe care l-a dat arendașului domeniului de la Porumbac și Făgăraș în 31 mai. În răspuns se sublinia că Universitatea nu putea întreprinde măsuri pentru a-i forța pe iobagii de la Porumbac și Făgăraș la robote întrucât aștepta hotărârile dietei în chestiunea relațiilor urbariale¹⁰¹.

Așadar, robota sau slujba iobăgească, prin povara pe care o reprezenta pentru gospodăriile țăranilor dependenți, a constituit, într-adevăr, una din principalele cauze ale participării acestora la revoluția din 1848-1849 din Principatul Transilvaniei. Participarea, începând cu luna aprilie, s-a concretizat sub forma unor mișcări contra continuării prestării muncilor gratuite pe alodiile proprietarilor feudali. Declanșarea acestor mișcări s-a produs sub influența știrii că în Ungaria, Banat, Crasna și Maramureș, slujbele iobăgești vor înceta la 23 aprilie, când urma să intre în vigoare legea agrară votată de dieta nobiliară de la Bratislava la sfârșitul lunii martie. De altfel, datorită acestei influențe, acțiunile țărănești contra robotelor se vor propaga în principatul transilvănean de la vest la est. Atari acțiuni sunt înregistrate documentar, în mod firesc, mai întâi în comitatele Zarand, Crasna și Solnocul de Mijloc, învecinate cu cele din Banat, Crișana și Maramureș. Spre sfârșitul lunii aprilie și la începutul lui mai, mișcările vor înceta și în aceste unități administrativ-teritoriale din Partiumul nord-vestic, în urma hotărârii guvernului de la Pesta de a le anexa Ungariei. Dar în luna mai se vor extinde treptat în satele din Hunedoara, Dăbâca și Solnocul Interior care se mărgineau cu Partiumul nord-estic; apoi în celelalte comitate transilvănene și chiar în scaunele secuiești. Combinate cu acțiuni ce vizau recuperarea unor pășuni și păduri răpite de stăpânii feudali în deceniile anterioare revoluției, mișcările țărănești contra slujbelor iobăgești din comitatele Cluj, Turda, Târnava, Alba de Sus și Alba de Jos se vor amplifica, desigur, până la începutul lunii iunie și sub influența Adunărilor naționale de la Blaj care au avut loc la 30 aprilie și respectiv 15-17 mai.

Telul final al acțiunilor țăranilor aserviți era de a scăpa de toate obligațiile pe care le-a generat proprietatea feudală. De aceea vor antrena deopotrivă satele locuite de iobagii români, maghiari, secui și sași. În localitățile mixte din punct de vedere etnic, încercările autorităților nobiliare de a impune reluarea slujbelor iobăgești vor determina o rezistență solidară. Documentele oferă astfel de exemple de solidaritate în toate comitatele. Caracteristic poate fi considerat cel oferit de localitatea Pețelca din comitatul Alba de Jos. Potrivit raportului judeului nobiliar Kovács Sándor, înaintat comitetului comitatens pentru asigurarea ordinii constituite la 13 mai, el s-a deplasat în această zi la Pețelca pentru a anunța introducerea judecății statariale. Dar în timp ce vestește anunțul, un iobag al baronului Bánffy Dénes cu numele Szócs Márton "a strigat în auzul întregii populații din sat" că el de luni nu va mai presta robota. Datorită acestei declarații a dat ordin

¹⁰¹ *Doc1848*, III, p. 215-218; IV, p. 542-546 și V, p. 362-363.

gornicului să-l aresteze și să-l ducă în curtea casei parohiale. Atunci "toți locuitorii din Pețelca, cuprinși de mânie", au intrat în curtea unde se afla arestatul, i-au tăiat frânghiile cu care fusese legat și au plecat cu el strigând: "Vivat!". Apoi s-au dus în centrul satului, unde se afla afișul cu anunțul privind introducerea stateriului și l-au rupt. De acolo au revenit în fața locuinței unde era cazat raportorul și după ce au strigat iarăși "vivat", la plecare au afirmat cu glas tare că: "noi ținem cu românii"¹⁰².

Solidaritatea dintre iobagii de diferite etnii s-a manifestat și între localități. Mai sus s-a arătat că în comitatul Turda o atare solidaritate s-a consemnat între comunele ungurești Rimetea și Colțești, pe de o parte și cele românești Vălișoara și Izvoarele, pe de altă parte. Firește, o solidaritate mult mai largă s-a produs între satele românești. Ea a fost posibilă și datorită afirmării uneia din comune ca centru al rezistenței, căreia i se raliau apoi satele învecinate. Astfel de centre de rezistență s-au impus în aproape toate comitatele. Un atare exemplu de dârză opoziție față de slujbele iobăgești l-a reprezentat în Dăbâca satul Dragu în comitatul Cluj, Sâncraiu Almașului, în Alba de Jos, localitatea Buia, în comitatul Târnava, Cetatea de Baltă, în Alba de Jos, comuna Mihălț. Îndeosebi împotriva acestor centre de rezistență au trimis autoritățile nobiliare comisari cu împuterniciri speciale, secondați de importante detașamente militare. Dacă la Dragu rezistența iobagilor a putut fi înfrântă prin mijloace relativ pașnice, mai ales prin amenințarea confiscării și vinderii animalelor de tracțiune, iar la Sâncraiu Almașului sau la Borșa prin supunerea "instigatorilor" la lovituri cu nuiielele aplicate de soldați, în schimb la Mihălț s-a recurs la o reprimare sângeroasă soldată cu zeci de morți și răniți¹⁰³.

Masacrul de la Mihălț din 2 iunie, determinând o indignare generală care putea duce la o revoltă de amploare contra nobilimii, a constituit, fără îndoială, unul din motivele care l-au determinat pe baronul Wesselényi Miklós să propună dietei stărilor privilegiate de la Cluj un proiect de lege agrară la 6 iunie, care va fi votat în aceeași zi. Tot la sugestia baronului Wesselényi, dieta a hotărât ca legea agrară adoptată să intre în vigoare la 18 iunie, înainte de a fi sancționată și promulgată de împăratul de la Viena, în calitatea lui de principe al Transilvaniei¹⁰⁴.

18 iunie a devenit astfel ziua în care și pe teritoriul Marelui Principat al Transilvaniei, iobagii și jelerii urbariali au fost eliberați de orice obligații feudale, printre cele mai împovărătoare fiind robotele. Tot acum ei s-au transformat din țărani aserviți în oameni liberi. Concomitent și sesiile ori fracțiunile lor de desii, asupra cărora n-au avut până acum decât drept de folosință sau posesiune, s-au transformat în proprietăți depline, la fel ca în celelalte provincii ale Imperiului habsburgic. "Gazeta Transilvaniei" a lui George Barițiu a consemnat că în ziua de 18 iunie 1848 clopotele din toate satele transilvănene au bătut de dimineața până scara vestind "sfârșitul robiei seculare".

LIVIU BOTEZAN

¹⁰² *Idem*, p. 505-506.

¹⁰³ *Idem*, V, p. 440-441 și 486-494.

¹⁰⁴ *Idem*, p. 141-142, 194-195 și 237-241.